

**IVÆRKSÆTTERHUS
VISER VEJEN**

/ SIDE 8

**ERHVERVSLIVET TIL
POLITIKERNE: HVOR
ER PLANEN?**

/ SIDE 14-15

**REEL BYUDVIKLING
KRÆVER ILDSJÆLE**

/ SIDE 22-23

Business Bornholm

Torsdag den 6. oktober 2025

Annoncetillæg til Bornholms Tidende

TEMA:
**Vejen frem for
Bornholms
erhvervsliv**

Trykkeri Bornholm

GØR INDTRYK MED BORNHOLMSK TRYK

www.trykkeribornholm.dk

Brovangen 25 · 3720 Aakirkeby
+45 4252 3720 · kontakt@trykkeribornholm.dk

BORNHOLMS

REVISION A/S

Bornholms erhvervslivs foretrukne
rådgiver med fokus på faglighed,
værdiskabelse, kunder og medarbejdere

TORNEGADE 4 1. sal · 3700 RØNNE
GL. RØNNEVEJ 17A · 3730 NEXØ
TELEFON 5695 1066

**TOYOTA
RELAX**

OP TIL 10 ÅRS SERVICEAKTIVERET GARANTI*

*Toyota Relax er en garanti, som automatisk bliver
aktiveret efter hvert serviceeftersyn på et autoriseret
Toyota-værksted, helt op til bilen bliver 10 år eller har kørt
185.000 km., alt efter hvad der kommer først.
Bilen må ikke være omfattet af fabriksgaranti.

Midtbornholms Auto A/S

Brovangen 20 · 3720 Aakirkeby · Tlf. 56 97 56 05
www.toyota-bornholm.dk

Kære læser

■ Noget helt særligt for Bornholm er den måde, virksomhederne arbejder sammen på. Det lokale samarbejde kan man let tage for givet, når man bor her, men da jeg kommer udefra, ser jeg tydeligt, at det er noget ganske særligt – noget vi skal værne om og dyrke.

Vi ser det blandt andet i offshore-industrien, hvor virksomheder går sammen om at tilbyde den bedst mulige service til internationale aktører og samtidig sikrer, at opgaverne skaber flest mulige lokale arbejdspladser. Vi ser det blandt fødevarer-virksomhederne, hvor samarbejdet allerede er stærkt, når man går sammen om produktionsfællesskaber og om at fremme fødevarerområdet. Og vi ser det i turismen, hvor virksomhederne i fællesskab driver et stærkt destinationsselskab til glæde for hele øen.

Bornholms styrke er fællesskabet – og det er netop her, vi finder evnen til at skabe nye muligheder og resultater, der rækker langt ud over øens grænser. Samtidig er det vigtigt at fremhæve, at Bornholms Regionskommunes erhvervsservice både er til for de virksomheder, der allerede er her, og for de virksomheder, der ønsker at etablere sig på Bornholm. Nye virksomheder er velkomne i det bornholmske fællesskab.

I denne udgave af Business Bornholm sættes der fokus på spændende initiativer og udvikling af det bornholmske erhvervsliv.

■ GOD LÆSELYST!

Sine Sunesen

KOLOFON

Avisen udgives af Business Center Bornholm i samarbejde med Bornholms Erhvervsfond, Erhvervshus Hovedstaden Bornholm, Jobcenter Bornholm, Bornholms Regionskommune og Bornholms Tidende

Chefredaktør: Kristoffer Gravgaard 5690 3003, k@tidende.dk | Redaktør: Erhvervsschef Christa Lodahl, Business Center Bornholm, 5695 7300 · cl@bornholm.biz | Journalist: Joan Øhrstrøm | Fotografer: Business Center Bornholm, Bornholms Tidendes fotografer |

Annoncesalg: Bornholms Tidendes salgsafdeling | Tryk: Jysk Fynske Medier | Distribution: Bornholms Tidende | Denne erhvervsavis er udgivet som annoncetillæg til Bornholms Tidende, Nørregade 11-19, Rønne Forsidefoto: Campus Bornholm

Bornholms erhvervsliv er på rette kurs

Der er godt gang i de fleste bornholmske brancher. Og med Rønnes havneudbygning og en energiø i sigte vil øens erhvervsliv få endnu mere medvind i sejlene. Men helt afgørende er det, at vi kan tiltrække og fastholde god arbejdskraft, hvis fremtidens erhvervsmæssige muligheder skal indfries, lyder det fra både Bornholms Erhvervsråd og Business Center Bornholm.

■ Der er i øjeblikket nok at lave for de bornholmske virksomheder på tværs af de fleste brancher. Installatør- og byggebranchen buldrer derudad og trækker et hav af underleverandører med i den gode udvikling. Og der er ligeledes tryk på kedlerne i de fleste store industrivirksomheder på øen, mens landbruget også er travlt beskæftiget med den store opgave, der ligger i den grønne trepart.

Bornholms erhvervsliv oplever således medvind for tiden, lyder vurderingen fra Karen Bladt, formand for Bornholmsk Erhvervsråd og direktør og indehaver af HASLE Refractories A/S.

– Til trods for, at der er meget uro ude i verden, er det min vurdering, at det faktisk går meget godt på Bornholm. Det kan man også høre på den danske økonomi generelt, at selvom det stormer rundt omkring os, så går det okay, siger Karen Bladt, der dog tilføjer, at øens detailhandel er udfordret.

– Men vi oplever også nye initiativer, der handler om at styrke kundeoplevelsen, og her spiller overordnet fysisk byudvikling også ind, siger hun.

Stort udviklingspotentiale

Den positive udvikling tilskriver formanden især virksomhedernes evne til at tilpasse sig nye krav inden for eksempelvis digitalisering og grøn omstilling. Og i forhold til grøn omstilling ser Bornholms erhvervsliv ind i store udviklingspotentialer med udbygningen af Rønne Havn og med en energiø i sigte, mener erhvervsrådsformanden.

– De store projekter som energiøen og havneudvidelsen med udskibning af vindmøller er lokomotiver for vores erhvervsudvikling, som vi kan være stolte af, siger hun og tilføjer, at det samtidig er vigtigt at se på hele værdikæden.

– Når de store trækker vækst til øen, åbner det muligheder for små og mellemstore virksomheder – og det er noget af det, Bornholm er god til at udnytte. Det er ligeledes vigtigt, at vi har fokus på at udvikle flere erhverv og også opdyrke nye erhvervsområder, som i fremtiden

kan blive en del af vores erhvervssammensætning, såsom drone- og robotvirksomheder samt tech-området.

Hvordan sikrer vi bedst udvikling og vækst på øen?

– Ved at stå sammen om, at de muligheder, der foreligger, også lykkes. For eksempel energiøen og energierhvervsparken. Det bornholmske erhvervsliv har en særlig styrke i, at vi kender hinanden. Vi holder sammen. Sætter vi os noget for, og har vi en dagsorden, er vi ret gode til at trække i samme retning, siger Karen Bladt.

BCB giver adgang til ny viden

Men virksomhederne kan ikke løfte opgaven alene, mener Christa Lodahl, erhvervsschef hos Business Center Bornholm (BCB).

– Vi skal som ø være gode til at skabe de fælles rum, hvor virksomheder, kommune og uddannelsesinstitutioner kan mødes og handle på de muligheder, der er.

Her gælder det om, at hver aktør spiller sig på banen med det, de er bedst til, til gavn for det bornholmske samfund, uddyber hun.

– Netop det fællesskab er en af Bornholms største styrker – og noget vi arbejder målrettet med i Business Center Bornholm. Vores rolle er både at give virksomhederne adgang til ny viden og at hjælpe dem med at omsætte store dagsordener som grøn omstilling, digitalisering og arbejdskraftudfordringer til konkrete handlinger. Således ser vi os selv som et vigtigt omdrejningspunkt for erhvervsudviklingen, siger Christa Lodahl.

Erhvervsrådets rolle

At BCB spiller en vigtig rolle i at fremme udviklingen af øens erhvervsliv, er Karen Bladt helt enig i, ligesom hun også ser Erhvervsrådet under BCB som en aktiv medspiller i den kontekst.

– Vi har tre roller. Dels er vi et forum, hvor vi samler folk på tværs af industrier og brancher, og derigennem kan vi få en fornemmelse af, hvordan det går. Derudover har vi også en erhvervspolitisk rolle, hvor vi sætter fokus på de specifikke dagsordener i øens erhvervsliv, som trænger til et løft.

“

Til trods for, at der er meget uro ude i verden, er det min vurdering, at det faktisk går meget godt på Bornholm.

Karen Bladt, formand for Bornholmsk Erhvervsråd, direktør og indehaver af HASLE Refractories A/S

Formand for Bornholms Erhvervsråd, Karen Bladt, og erhvervsschef i Business Center Bornholm, Christa Lodahl, ser optimistisk på fremtiden for det bornholmske erhvervsliv – men peger på, at arbejdskraft bliver en afgørende udfordring. Foto: Kristoffer Linus

Endelig er Erhvervsrådets rolle også at underrette BCB's bestyrelse om særlige forhold, de eventuelt skal være opmærksomme på i forhold til BCB og Bornholms erhvervsfremmestem, forklarer Karen Bladt.

Hun ser i det hele taget et stærkt erhvervsliv som helt afgørende for øens udvikling og fremtid.

– Erhvervslivet skaber både arbejdspladser og et skattegrundlag. Men det handler også om attraktivitet – et stærkt erhvervsliv giver grundlag for, at folk vil bo og leve her.

Mulighederne skal gribes

Karen Bladt håber derfor, at alle øens brancher vil stå stærkt i fremtidens bornholmske erhvervslandskab.

– Vi har turismen. Vi har også et stærkt og voksende fødevarerhverv, som er med til at brande Bornholm nationalt og internationalt. Men vi skal også have industrien, og vi skal også have detailhandlen. Det er også vigtigt, at vi har en vis mængde virksomheder af en vis størrelse, siger Karen Bladt.

Det synspunkt deler Christa Lodahl, der mener, at en god variation i jobmulighederne er en afgørende faktor for en ø som Bornholm. For variation giver robusthed, forklarer hun.

– Det er vigtigt på en ø, der altid vil være påvirket af konjunkturer og omverden, siger Christa Lodahl.

Hvilke trends og muligheder skal man som erhvervsdrivende holde sig opdateret på?

– Grøn omstilling, digitalisering, kunstig intelligens og automatisering er oplagte spor, lyder svaret fra erhvervsschefen, som tilføjer, at det handler om at gøre det operationelt – at finde ud af, hvordan det kan skabe værdi i den enkelte virksomhed.

– For os i BCB handler det om at gøre disse store dagsordener nærværende for de bornholmske virksomheder. Vi ser, at dem, der griber og arbejder med mulighederne tidligt, også bliver dem, der står stærkest fremover.

Et godt sted at arbejde

Endelig skal vi ruste os mod de bølgeskulp, der kommer ude fra den store verden, mener Karen Bladt.

– Vi har gennem mange år vist, at vi godt kan navigere diverse omstændigheder og udfordringer udefra. Uanset om det har været finanskrisen, corona, forsyningskrise eller inflation, synes jeg, vi er lykkedes med at lande på fødderne hver gang. Og når jeg kigger rundt i de bornholmske virksomheder, står de ret

solidt på fødderne, og der skal man blive ved med at være robust. Og det er man kun, hvis man udvikler sig, påpeger hun og tilføjer:

– Derfor skal vi fortsat holde os på tæerne og sørge for, at vi har en høj produktivitet og ikke sakker bagud, ligesom det er vigtigt, vi også er nysgerrige på at eksportere ud af øen. Vi må ikke lukke os om os selv. Det kan vi ikke leve af.

Men skal visionerne og de muligheder, der ligger forude for Bornholms erhvervsliv, lykkes, er det helt essentielt, at vi kan tiltrække den nødvendige arbejdskraft, understreger erhvervsrådsformanden og bakkes op af erhvervsschefen.

– Arbejdskraften bliver den største udfordring – både at tiltrække og fastholde. Derfor er det helt centralt, at Bornholm fortsat udvikler sig som et attraktivt sted at bo og arbejde. Vi skal tilbyde gode jobmuligheder, men også livskvalitet og fællesskaber, understreger Karen Bladt.

Afgående borgmester: En åben og ærlig dialog er afgørende for den fortsatte udvikling af øens erhvervsliv

Der er en gensidig lyst og vilje til at få tingene til at lykkes. Sådan oplever borgmester Jacob Trøst de seneste fire års samarbejde mellem erhvervslivet og kommunalbestyrelsen.

■ Bornholms konservative borgmester Jacob Trøst genopstiller ikke til næste valg, men hvis han skal give sin efterfølger et godt råd, er det at lytte til erhvervslivet.

- Mit udgangspunkt har været, at hvis der er nogle, der gerne vil tale med mig om noget, så vil jeg gerne lytte. Det er det, jeg har forsøgt i de her fire år, siger Jacob Trøst, som selv synes, at forholdet til erhvervslivet er blevet styrket i hans periode.
- Jeg synes, at vi har haft en god dialog, og jeg oplever, at der er kort afstand mellem erhvervslivet og os, og med os mener jeg både kommunen og os politikere. Man ved, hvem man skal række ud til med de forskellige udfordringer, der måtte opstå. Og det gør, at vi kender vores akilleshæle. Vi ved, hvor erhvervslivet har udfordringer i forhold til at lykkes, siger Jacob Trøst.

En succeshistorie

Borgmesteren kender efterhånden alt til erhvervslivets mangel på arbejdskraft og frustration over sagsbehandlingstider i myndighedsafdelinger, når det kommer til byggesager og miljøtil-ladelser, så det har han forsøgt at gøre noget ved, forklarer han.

- Jeg synes heldigvis, at vi er nået i mål med at få knækket kurven i forhold til sagsbe-handlingstiderne, så det er faktisk en suc-cesshistorie. Det er også noget, vi fortsat har fokus på at arbejde med, for der er stadig et stort forbedringspoten-tiale. Men allerede for et år siden ansatte vi en koordinerende le-der af byggeplaner og miljø. Netop for at kunne identifi-cere, hvor flaskehalsene er, og for bedre at kunne ko-ordinere de ressourcer, der er til rådighed, siger Jacob Trøst, der ser det som et eksempel på, at proble-mer kan løses, når man kender dem.

- Når vi i fællesskab har kunnet identificere de udfordringer, der er for erhvervslivet, har det gjort det nemmere for os politikere at arbejde me-re målrettet med de proble-mer, der er, siger borgmeste-ren, der således oplever en gensidig velvilje fra begge sider.
- Man vil gerne i dialog og væ-re med til at komme på løsninger. Og det, synes jeg, er blevet forstær-ket i løbet af de sidste fire år, siger Ja-cob Trøst, som mener, at øen trives bedst, når erhvervslivet trives. Derfor er det i alles interesse at gøre det nemt og attraktivt at dri-ve en virksomhed på øen. Således bør den næste kommunalbestyrelse arbejde på at skaffe endnu flere erhvervsarealer, så det er nemt for virksomheder at flytte til øen for at etablere sig her, mener han.

Han peger samtidig på, at den nuværende kommunalbestyrelse til gengæld allerede har for-søgt at løse erhvervslivets mangel på arbejdskraft ved at få bygget flere boliger, der kan tiltræk-ke nye borgere og medarbejdere til øen. Og han har også været glad for den løbende dialog med øens erhvervsfolk gennem Bornholms Erhvervsråd.

- Det har jeg oplevet som et godt forum til at dele erfaringer, så erhvervsfolk også dér kan gøre politikerne opmærksom på problemer, der skal løses, siger borgmesteren og bringer også Busi-ness Center Bornholm på banen.
- Business Center Bornholm har også fingeren på pulsen i forhold til vores erhvervsliv – i hvert fald meget store dele af vores erhvervsliv, siger borgmesteren.

Glad for nytårskur

Jacob Trøst håber, at hans efterfølger på samme måde vil bruge alle kanaler til at lytte til er-hvervslivets behov. For eksempel er han også glad for, at BCB har fået indført en nytårskur, hvor erhvervslivet og politikerne bliver inviteret til en fælles opstart på det nye år.

- Det har givet endnu en chance for at netværke, ligesom man kan lytte til interessante oplæg, som man kan tage til sig som inspiration og anvende i sin virksomhed. Så det, synes jeg, er ble-vet en god tradition, vi har fået indført, siger Jacob Trøst, der også glæder sig over, at mange af øens virksomheder selv har fundet sammen i netværk som for eksempel Offshore Center Bornholm.
- Det er en stor styrke for Bornholm, at vi har nogle virk-somheder, der går aktivt ind i at udvikle og opsøge nye områder.

Håber på energioen

Den udvikling bør kommunen også un-derstøtte i fremtiden, så der er mange gode grunde til at lytte til erhvervsliv-et, mener han.

- Jeg synes, den dialog, vi har, er vigtig at holde fast i, at vi kan få kigget hinanden i øjnene og få talt åbent og ærligt om de udfordringer og udviklings-muligheder, vi har. Den åb-ne dialog ser jeg som helt afgørende for, at vi fort-sætter den gode erhvervs-udvikling på øen, siger Jacob Trøst, der især hå-ber, at erhvervslivet og øens fremtidige politike-re i samarbejde får drøm-mene om en energioen til at blive til virkelighed.

- Om 10 år håber jeg, at energioen er blevet realise-ret, og at der er rigtig man-ge bornholmske virksomhe-der, der nyder godt af at være en del af fødekæden, der får det til at løbe rundt. Og så håber jeg også, der vil være tilgængelige er-hvervsarealer, når der er virksomhe-der, der ønsker at udvide, eller nye, der vil til, og at der er et tæt samarbejde mel-lem kommunen og erhvervsliv, siger han og tilføjer:

- For vores virksomheder har mange kompeten-cer, som vi ikke nødvendigvis har i kommunen, så det er endnu en grund til at lytte til dem, slutter han.

Afgående borgmester Jacob Trøst ser den tætte dialog mellem kommune og erhvervsliv som nøglen til øens fremtidige vækst. Foto: Privat

NY PROACE MAX

Får nu også i fuldt elektrisk med klassens længste rækkevidde. Op til 424km WLTP

Toyota
Professional

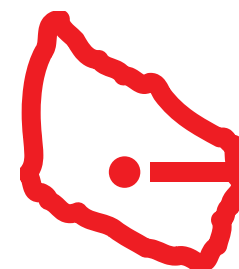

- Op til 17 m³ lastrum
- Trækker op til 2,4 tons
- 420 km elektrisk rækkevidde
- Ekspresservice hos Danmarks bedste værksted
- Vejrhjælp og lånebil (hvis uheldet er ude)
- 3 års fabriksgaranti
- Op til 10 års serviceaktiveret garanti*

* Når fabriksgarantien udløber har du mulighed for 1 år/15.000 km garanti efter et serviceeftersyn på et autoriseret Toyota-værksted, indtil bilen fylder 10 år eller har kørt 185.000 km (hvad der kommer først). Det kalder vi Toyota Relax.

D Proace Max kassevogn fås fra 266.900 kr. ekskl. moms: Brændstofforbrug: 10,4-13,2 km/L. CO₂-udslip: 201-252 g/km. Proace Max electric kassevogn fås fra 314.900 kr. ekskl. moms: Elektrisk forbrug: 262-273 Wh/km. Elektrisk rækkevidde: 406-424 km. Forbrug og rækkevidde påvirkes bl.a. af kørestil, vejforhold og tilvalg af udstyr, hvor især **F** høj hastighed og lave temperaturer reducerer rækkevidden.

Toyota har for 22. år i træk de mest tilfredse kunder både hos forhandlerne og på værkstederne (Kilde: FDM og Loyalty Groups AutoIndex 2024)

Midtbornholms Auto A/S

Brovangen 20 · 3720 Aakirkeby · Tlf. 56 97 56 05
www.midtbornholmsauto.dk

Sensemakers ser et hav af grønne muligheder for iværksættere på Bornholm

Bornholm burde brandes som det perfekte sted for folk med idéer til grønne teknologistartups, mener direktøren bag Sensemakers, som selv har været glad for at starte sit erhvervseventyr på Bornholm.

■ Bornholmske maritime droner, der fungerer som ubemandede sensorbåde betjent med kunstig intelligens, kan med tiden komme til at gøre en stor global forskel for havmiljøet. Det er det bornholmske firma Sensemakers, der vil overvåge havmiljø og vandkvalitet ved hjælp af deres avancerede sensorbåde, som giver helt nye muligheder for at holde øje med havtrivslen. Og virksomheden oplever allerede stor international interesse.

Det hele startede med en god idé for lidt over tre år siden, forklarer direktøren og medstifteren bag Sensemakers, Søren Femmer Jensen, der startede virksomheden sammen med Jakob Brömauer, der dengang lige var flyttet til Bornholm fra Tyskland.

– Jakob havde været udviklingsingeniør i Tyskland i fem år og havde nogle idéer til at bruge sensorteknologi. Den ville jeg gerne bruge i havmiljøets tjeneste. Vi kender jo al-

le til tilstanden i Østersøen. Derfor blev vores fælles vision at opfinde en smartere måde at overvåge havmiljøet på, siger han og tilføjer:

– Det begyndte med, at vi fandt en rigtig god undervandsensor. Men den kostede en kvart million kroner, så vi fik idéen til at gøre den mobil i stedet for at være fastgjort til en bøjle, fortæller Søren Femmer Jensen.

Stolte af Bornholm

Sådan fik makkerparret idéen til at lave mobile sensorer, der kan måle vandkvalitet og overvåge havmiljø ved hjælp af ubemandede robotbåde. Det kalder de en SenseBoat.

– Det hedder også en maritim drone, men er en båd, der er ubemandet, siger han og forklarer, at båden både har undervandskamera, vandsensor og kamera sat på masten.

– Den er cirka et par meter i længden og relativt smal, og så er den ikke tungere, end at én

person kan bære den. Vi får også lavet en større udgave, hvor der skal to personer til at bære. Men sammenlignet med et normalt forsknings-skib er den stadig meget mindre, forklarer han.

– Vi er stadig i en udviklingsfase, hvor vi forbedrer platformen, men i en meget tidlig fase begyndte vi – med base i Tejn Havn – at teste teknologien af i virkeligheden, siger direktøren, der er glad for, at virksomheden startede på Bornholm.

– Overalt fortæller vi, at vi kommer fra Bornholm. Det har givet god værdi for os at koble os til Bornholms grønne profil med Bright Green Island og Baltic Energy Island, fordi det har hjulpet os med at rejse midler, siger Søren Femmer Jensen, som både er blevet støttet med vejledning og økonomi på øen.

– Business Center Bornholm har hjulpet os med sparring fra begyndelsen, ligesom Bornholms Erhvervsfond og det lokale Sparbo Invest har investeret i os. Så jeg vil sige, at vi har nydt godt af at komme fra Bornholm som grøn tech-startup, selvom der endnu ikke er mange af vores slags på øen.

Værdifuld sparring

Samtidig har virksomheden også fået værdifuld sparring på den anden side af vandet,

hvor Sensemakers gjorde sig flot bemærket med en finaleplads i Danish Tech Challenge sammen med et felt af Danmarks bedste tech-startup-virksomheder.

Virksomheden viste sit værd ved at skabe miljøfartøjet »Sally«, der scanner havmiljø og biodiversitet. Konkurrencen førte videre til et større sparringsforløb i DTU Science Park, hvor de fik hjælp til at udvikle både produkt og forretning. Og firmaet samarbejder stadig med forskere på DTU.

– På teknologiområdet samarbejder vi ikke alene med de bedste i Danmark, men også med nogle af de førende aktører i Europa omkring DTU. Det betyder, at vi indimellem skal til møder i Lyngby. Men man kan jo arbejde ombord på morgenfærger, og selvom det tager omkring tre timer at komme derover, er det en lille pris at betale i forhold til alle de fordele, vi har ved at drive en startup på Bornholm,« forklarer han.

Fra spildevand til koralrev

Sensemakers' første store kunde er Københavns Kommune, som benytter det bornholmske firmas robotbåde til at kontrollere badevandskvaliteten i Københavns kanaler og udlædningen af spildevand. Men firmaets tekno-

logi gør ligeledes gavn langt uden for Danmarks grænser. For deres SenseBoats anvendes også til at kontrollere koralrev i Indonesien i et innovationsprojekt gennem den danske ambassade.

– Det viste os en flig af vores sensorbådes globale potentiale, siger Søren Femmer Jensen.

– For indoneserne er meget interesserede i at få hjælp til at overvåge havmiljø og vandkvalitet. Vi kan endnu ikke overvåge dybvandskoraller, da vores undervandskameraer endnu kun når ned til otte meters dybde. Men med en sensorbåd kan man til gengæld måle koralrevs trivsel meget mere præcist, end hvad dykkere kan, fordi man uge efter uge kan måle de nøjagtigt samme koraller, siger han og tilføjer, at teknologien på sigt skaber et hav af muligheder.

– Det vil give mulighed for at overvåge havmiljøet meget mere effektivt end tidligere, hvor man sendte dykkere ud, men her kan vi gøre det hyppigere og mere præcist, så man kan få målinger på ugebasis i stedet for hvert halve år, siger Søren Femmer Jensen.

Godt sted at være start-up

Han ser et forretningspotentiale i at overvåge havmiljøet omkring havvindmølle anlæg, og firmaet har allerede fået gode kontakter gennem de offshore-netværk, de også er blevet sat i forbindelse med gennem deres bornholmske kontakter.

– Vores mål er at sælge et tocifret antal sensorbåde inden for det næste år. Nogle store ordrer vil indbringe mange millioner kroner, så det vil kræve flere medarbejdere og samarbejdsafta-

“

Vi er stadig i en udviklingsfase, hvor vi forbedrer platformen, men i en meget tidlig fase begyndte vi – med base i Tejn Havn – at teste teknologien af i virkeligheden.

Søren Femmer Jensen, direktør og medstifter af Sensemakers

ler med etablerede tech-virksomheder. Men det er vi klar til, så jeg tror på, at vi har en lys fremtid.

Firmaet har allerede samarbejdet med nogle lokale virksomheder omkring deres komponenter i rustfrit stål. De har også samarbejdspartnere på den anden side af vandet, siger direktøren, som anbefaler andre med gode grønne forretningsidéer at udleve dem på klippegrund. For på Bornholm har flere bedre råd til at kaste sig ud i et erhvervseventyr, fordi det er muligt at leve for en lavere løn, påpeger han.

– Faktisk burde man brande Bornholm som det perfekte sted for folk med idéer til grønne teknologistartups. For med øens gode netværk på det grønne område og de lave leveomkostninger på øen er det et godt sted at tage hen med en grøn forretningsidé, siger Søren Femmer Jensen, der i dag ser en fornuftig fremtid for sin virksomhed, som lige nu tæller tre ansatte – hans medstifter og en ny medejende medarbejder.

Fortsætter firmaets vækst, håber han, at han om fem år er direktør for en større millionvirksomhed med en del ansatte på øen.

■ AF JOAN ØHRSTRØM

Jakob Brömauer og Søren Femmer Jensen fra Sensemakers ser Bornholm som det perfekte sted for grønne tech-startups. Foto: Sune Rasborg

Lokalt forankret – europæisk rækkevidde

+45 52 17 52 48 • valneslogistics.dk

Carsten Aalling. Foto: Møbelfabrikken

Farmers Market er et iværksætterdrevet initiativ på Møbelfabrikken, hvor lokale producenter inviterer indenfor. Foto: Møbelfabrikken

Iværksætterhus viser vejen til vækst

Møbelfabrikken i Nexø er en solstrålehistorie. Engang var iværksætterhuset lukningstruet. Nu er hver kvadratmeter udnyttet. Men nye initiativer skyder stadig frem i det kreative væksthus.

■ Tilbage i 2018 var Møbelfabrikken i Nexø tæt på at gå konkurs. I dag er Bornholms Iværksætterhus Møbelfabrikken ifølge direktøren Carsten Aalling efterhånden blevet et minisamfund, hvor man i princippet kunne have sin gang – fra vugge til grav.

– Sagt humoristisk: Hvis vi havde en jordemoder i vores sundhedshus, som vi har bygget op de sidste par år, kunne man faktisk leve hele sit liv på Møbelfabrikken – blive født, arbejde, spise, sove, motionere, feste og dø. Vi har det hele. Sågar en bedemand, der bruger vores festival til mindesammenkomster. Det giver et overblik over, hvad der egentlig sker på det sted her, siger han.

I dag har Carsten Aalling sørget for, at hver eneste af Møbelfabrikkens 5500 kvadratmeter er i brug.

– Jeg tror, vi har lidt over 20 virksomheder med over 50 borgere, som har deres arbejdsplads her, siger Carsten Aalling.

Fælles indsats

Sådan var det mildt sagt ikke, da han kom til som daglig leder i 2018, hvor Møbelfabrikken kæmpede med en økonomi, der ikke hang sammen, selvom man havde forsøgt at lave en redningsplan for stedet.

– Min opgave var at vende et konkurstruet og lukningstruet iværksætterhus til noget, der kunne leve og skabe nogle arbejdspladser. Vi havde to muligheder – at lukke eller blive en succes. Så jeg kastede alle døgnets timer ind på at få det til at lykkes, siger direktøren, der langsomt fik en bæredygtig forretning ud af stedet.

– Det var ikke lykkedes uden en fantastisk bestyrelse som sparringspartner og dygtige medarbejdere, der har givet den gas, siger Carsten Aalling, der effektiviserede Nexø Hostel og fik det op i gear, ligesom han tog en forpagtning på havnen – Harbour Sleep for at skabe ekstra indtjening.

– Derudover gik vi – som noget af det første – i gang med at bygge og renovere Hal 2 med en stor andel af genbrugsmaterialer, siger direktøren.

Han fortæller, at Hal 2 i dag er blevet et showroom for bæredygtig renovering på Bornholm, som både bruges og lejes ud til konferencer, udstillinger og selskaber.

Selv gjorde han meget ud af at sprede gode historier om Møbelfabrikken, der ellers led af et dårligt ry for at være ”et pengeslugende projekt”.

Men blandt andet med hjælp fra Business Center Bornholm og Møbelfabrikkens dynamiske bestyrelse fik han flere lejere ind i huset, fortæller han og opsummerer det hektiske forløb:

– Vi tog det store signalkilt frem og skruede det op på 1000 watt for at fortælle bornholmerne: Vi er her for jer. Vi er her for at servicere Bornholm.

Klar vision

2019 var det sidste år, Møbelfabrikken fik tilskud fra kommunen.

– Derefter meddelte den daværende borgmester Winnie Grosbøll, at nu skulle vi klare os selv. Kommunen ønskede et iværksætterhus, der kunne sikre rammer for at hjælpe nye virksomheder i gang samt fastholde iværksættere på øen. Men kommunen ville ikke støtte Møbelfabrikken økonomisk efter 2019. Siden 2020 har vi drevet Bornholms Iværksætterhus uden kommunal støtte som en selvstændig erhvervsdrivende fond. Vi tjee-

ner pengene selv, og det er jeg stolt af, siger Carsten Aalling.

Og visionen for Møbelfabrikken er stadig klar, hvis man spørger direktøren.

– Vores opgave er at skabe rammer og faciliteter, der hjælper nye bornholmske virksomheder godt på vej. Og det gør vi på forskellige måder. Både gennem en indflyvningsaftale til startups, hvor økonomien er dårlig. Her finder vi en løsning på husleje og tilbyder opbakning og støtte i form af sparring og hjælp i dagligdagen.

Møbelfabrikken støtter også iværksættere ved at renovere og bygge faciliteter, der er efterspørgsel på.

– Blandt andet er vi glade for vores fødevarerproduktionsgodkendte lokale, den slags lokaler er der stor efterspørgsel på fra fødevareriværksætterne.

En blomstrende virksomhed

Sissel G. Thuesen Jensen, der er ejer af webshoppen Blomsterverden, som sælger frø, blomsterløg og haveartikler, har været lejer i Møbelfabrikken i to omgange.

Hun kom allerede til Møbelfabrikken i 2010, men havde en periode et andet sted, inden hun flyttede sin virksomhed tilbage i Møbelfabrikken i 2017, fordi Blomsterverden havde brug for mere plads med mulighed for at kore paller ind og ud.

Og i vinters har Møbelfabrikken bygget hende en ny hal, så der er plads til hendes blomstrende virksomhed. Men hun husker stadig, hvor nedslidt bygningen og lokalerne var, inden der kom et skifte i ledelse og bestyrelse i 2018.

– Carsten formåede på et bemærkelsesværdigt grundlag at få vendt hele skuden. Han begyndte at rydde op og renovere stedet med det, der var til rådighed, ligesom han søgte fonde til at få renoveret Hal 2.

Hun husker også, at han med hjælp fra bestyrelsen fik malet Møbelfabrikkens facade, som før var i fire forskellige farver.

– Nu er facaden sort, og det blev virkelig pænt. Alt fik et løft. Og med det kom der også en tilflytning af lejere. Nu sidder vi med et hus, som er helt anderledes, hvor der er en positiv, inspirerende følelse, siger virksomhedssejeren, som også har set en positiv udvikling i sit eget firma, siden hun kom til Møbelfabrikken.

– Vi er vækstet meget siden 2017. I dag sender vi cirka 90.000 pakker ud om året. Og med den nye hal har vi to haller her, siger hun og tilføjer, at fremtiden stadig tegner lys for Blomsterverden.

– Vi er i en vækstrate nu, som er spændende, så der er nogle gode, spændende år foran os. I dag er vi både i Danmark, Sverige, Finland og Tyskland. Men vi har stadig ambitioner om at vækste og nå ud på nye markeder.

Sissel G. Thuesen Jensen glæder sig også fortsat over at være en del af det spirende miljø og fællesskab på Møbelfabrikken, hvor både nye virksomheder og initiativer vokser frem.

– Vi står sammen om stedet og vil, at det skal lykkes og være et godt sted for alle. Og det er altid spændende, når der kommer nogle nye iværksættere ind, som laver noget, der er helt anderledes end det, man selv står med, siger hun.

Farmers Market

Blandt de yngre lejere på Møbelfabrikken finder man iværksætterne bag Lucys Bakery og Bean Buddy, der producerer kager, brød og kaffe i høj kvalitet. De deler i dag et fælles produktions-

køkken, som blev etableret for midler, Møbelfabrikken tjente under corona-pandemien ved at udleje sine haller som testcentre, fortæller direktøren.

– I dag danner køkkenet også ramme om deres fælles initiativ Farmers Market, hvor portene åbnes i weekender og omkring højtidet. Her inviteres Bornholms fødevarerproducenter indenfor, og besøgende kan gå på opdagelse i lokale delikatesser og kvalitetsprodukter – og købe direkte fra dem, der selv har produceret varerne.

Selv har direktøren for Møbelfabrikken, Carsten Aalling, også haft travlt med nye tiltag:

– Vi har netop indrettet tre nye lokaler, der bliver en del af Sundhedshuset Østbornholm, hvor nye lejere snart flytter ind. I løbet af vinteren har vi også haft fuld gang i byggeriet af det nye halssystem. Og lige nu arbejder jeg på at få lagerhotellet og Depotrum Bornholm op at stå – endnu en ny forretning på Møbelfabrikken, fortæller han.

■ AF JOAN ØHRSTRØM

EDC Erhverv BornholmerBo
 Tornegade 1-3 · 3700 Rønne
 Tlf. 56 95 56 83 · 372@edc.dk

Kurt Mortensen
 indehaver,
 Ejendomsrådgiver
 & valuar MDE

Dan Dallgren
 indehaver,
 Ejendomsrådgiver
 MDE

Bo Sonne
 Ejendomsrådgiver
 & valuar MDE

Marc Håkansson
 Ejendomsrådgiver
 MDE

Jacob Due
 Ejendomsrådgiver
 MDE

Hans-Helge Svendsen
 Ejendomsrådgiver
 MDE, Sagsbehandler

Torben Nielsen
 Sagsbehandler

Malene Finne Jensen
 Sagsbehandler

Henriette Müller Byder
 Sekretær

NYHED

TIL SALG Hotel og Restaurant

Kirkegade 8, 3770 Allinge
 Sagsnr. 372001490

Areal

Arlig drift

Pris

Pris pr. m²

Telefon

378 m²

27.587 kr.

4.950.000 kr.

13.095 kr.

56955683

Restaurant “Det Gamle Posthus” – Allinge

“Det Gamle Posthus” i Allinge – en på Bornholm anerkendt restaurant, med helårs åbent, kendt af både lokale og turister, som er beliggende i en markant ejendom der oprindeligt blev opført som byens posthus, opført i røde mursten og med flot rødt tegltag. Ejerne har drevet restauranten siden de etablerede den i år 2006, med stor succes. Ejendommen / restauranten overtages med det nødvendige inventar således at en ny ejer blot kan videretøre og evt. udvikle restauranten.

Haslevej 105, Rønne - som igennem mange år husede dansestedet “Villa Nova”

Nu er det muligt at erhverve ejendommen, som igennem mange år husede dansestedet “Villa Nova”

Lidt historie: Ejendommen er oprindeligoport i 1866 og har haft flere formål gennem årene. Oprindeligt var det et traktørsted, og der har også været gang i en svingom eller to, da Villa Nova fra 60’erne til 90’erne fungerede som dansested.

Indeholder: Entre, 2 gæstetoiletter, handicapp toilet, 2 “undervisningslokaler” – adskilt af dobbeltdør, bagentre, depotrum, stort rum med køkken, sal med plankegulve, stort lokale - med adgang til stor “dancesal”

TIL SALG Hotel og Restaurant

Haslevej 105, 3700 Rønne

Sagsnr. 372001495

Areal

Pris

Pris pr. m²

Telefon

395 m²

2.000.000 kr.

5.063 kr.

56955683

Ostehjørnet i Rønne - en på Bornholm anerkendt specialforretning

Ostehjørnet i Rønne er beliggende i Rønne centrum, tæt på Lille Torv. Ostehjørnet består i dag af en særdeles anerkendt ostebutik/specialforretning, som også producerer og leverer mad ud af huset.

Ejendommen der købes indeholder bl.a.: Ostebutik med kølemønter til både oste og andre specialvarer, samt anretningsafsnit • Køkken / anretter lokale • Stor cafe i forskudt niveau med store vinduer mod Østergade (tidligere udlejet til genbrugsbutik) • Gæstetoiletter • Kælder med kontor, personaletoilet, samt diverse rum til opbevaring m.m. • Bolig på 1. sal – p.t. udlejet for kr. 90.000 pr. år. incl. forbrug.

TIL SALG Blandet ejendom

Østergade 40, 3700 Rønne

Sagsnr. 372001488

Areal

Pris

Pris pr. m²

Telefon

331 m²

4.000.000 kr.

12.085 kr.

56955683

Juhls Minigolf – Danmarks nok flotteste indendørs minigolf anlæg sælges !!

Nu har du muligheden for at erhverve Bornholms eneste indendørs minigolfpark, med tilhørende restaurant og industrikøkken m.m. Ejendommen er i 1983 oprindeligt opført som erhvervsskole, og er opført i betonelementer med primært tagpaptag. Der er højt til loftet, og med betonspær i fuldt spænd på 21 meter, er der ingen bærende vægge indvendigt. Ejendommen er opført som 2 bygninger med adskilt af en “glas gang”, har et samlet bygningsareal areal på 2.606 m². OBS: Bygningerne kan også anvendes til andet formål så som produktionsvirksomhed mm.

TIL SALG Hotel og Restaurant

Sandemandsvej 11, 3700 Rønne
 Sagsnr. 372001482

Areal

Pris

Pris pr. m²

Telefon

2.606 m²

12.500.000 kr.

4.797 kr.

56955683

“Bornholms Efterskole” - Haslevej 103, 3700 Rønne

Nu er det muligt at erhverve en af Rønnes og Bornholms meget specielle ejendomme, som igennem mange år har huset Bornholms Efterskole, som desværre er gået konkurs i foråret 2025. Bebyggelsen er beliggende, på lejet grund, i den skønne skov kaldet “Nordskoven” i udkanen af Rønne by, med kort afstand til skøn strandstrand m.m. OBS - Bebyggelsen der som nævnt er beliggende på lejet grund, der er ejet af Naturstyrelsen, hvilket bl.a. betyder at købers fremtidige anvendelse af bygningerne skal godkendes af grundejer/Naturstyrelsen, ved indgåelse af ny lejekontrakt for grundarealet.

TIL SALG Healthcare og Ungeældreboliger

Haslevej 103, 3700 Rønne

Sagsnr. 372001494

Pris

Telefon

7.000.000 kr.

56955683

Erhverv BornholmerBo Ejendomsrådgivere & valuarer MDE
 Tornegade 1-3 · 3700 Rønne · Tlf. 56 95 56 83 · 371@edc.dk

Ocean Prawns: Kommunen spiller en vigtig rolle i at tiltrække investeringer

Kommunens fremadrettede indsats for at tiltrække investeringer bør omhandle fast track for investorer og startups, ligesom politikerne bør tænke langsigtet, mener Ocean Prawns-direktøren Daniel Barslund, der selv investerer stort i øen.

■ Den bornholmske rejekoncern Ocean Prawns har længe haft tradition for at investere i det bornholmske erhvervsliv, og i dag har virksomheden en ganske stor lokal portefølje, fortæller direktør Daniel Barslund.

– Vores nuværende bornholmske investeringer indebærer omkring 15 lokale virksomheder, og at cirka 250 medarbejdere på Bornholm er aktiveret i koncernen inklusiv de bornholmske dattervirksomheder, siger Daniel Barslund, der dog langt fra siger ja til alle henvendelser fra lokale virksomheder. I år har han ansat en porteføljechef, der fremover skal varetage meget af den daglige dialog med koncernens bornholmske virksomheder, og som desuden skal bistå med due diligence-screening, når der kommer nye henvendelser.

Og det handler i sidste ende både om, hvilke produkter og mennesker bagved, de tror på, ligesom han sammen med sin ledelse er blevet mere skarp på, hvor de rent faktisk kan gøre en forskel. Ikke blot økonomisk, men også med hensyn til virksomhedssparring, forklarer Daniel Barslund og fortæller, at Ocean Prawns forhen også investerede i flere startupvirksomheder, men nu går de mere efter at investere i virksomheder, der er kommet steppet videre.

– Vores styrke er i højere grad at give sparring til virksomheder, der skal ekspandere til næste niveau, som eventuelt vil eksportere ud af Bornholm eller ud af Danmark. Samtidig er det vigtigt, at vi går ind i nogle brancher, hvor vi rent faktisk har noget viden, som kan bruges af dem, siger direktøren og understreger:

– Så kort sagt, vi investerer kun, når det giver mening, og når vi kan se, at vi kan byde ind med sparring.

Boliger som erhvervsinvestering

Daniel Barslund tænker samtidig på hele øens trivsel og erhvervsliv, når koncernen vælger at investere. Det er baggrunden for, at Ocean Prawns har engageret sig i at få bygget flere bornholmske boliger.

– Vi er i fuld gang med at bygge 96 boliger i Æbleløkkerne i Rønne sammen med Bornholms Brand a.m.b.a. Det er igen for at understøtte Bornholms udvikling og et forsøg på at tiltrække mere attraktiv arbejdskraft til øen, som er en af øens helt store udfordringer. Vi vil gøre det attraktivt for tilflyttere og tilbageflyttere. Jeg fornemmer også, at de kommende boliger er attraktive for seniorer, der vil over i noget mindre og mere overskueligt.

Fremadrettet ønsker Ocean Prawns også at bidrage til øens videre udvikling, fortæller Daniel Barslund.

– Vi har på nuværende tidspunkt ikke nogen agenda for, hvad det skal være, men vi vil gerne bruge nogle penge på at fremme Bornholms erhvervsliv. Så jeg vil gerne lægge hånden på kogepladen og sige, at det bliver der genereret nogle penge til.

Mulighed for hjerteinvesteringer

Med firmaets forkærlighed for Bornholm behøver alle Ocean Prawns' lokale investeringer ikke give høje afkast. Men de skal være økonomisk bæredygtige, understreger han:

– Vi lever ikke af at bygge boliger. For os er det et bierhverv. Derfor er vi ikke afhængige af at have det samme form for afkast. Vi kan jo kigge ind i et obligationsafkast i stedet for, som vi kan være tilfredse med, i modsætning til dem, hvor boligbyggeri er deres primære erhverv. Her er der behov for en hel anden form for økonomisk dækning, siger direktøren.

– På den måde har vi i højere grad mulighed for også at lave nogle hjerteinvesteringer på Bornholm, men som sagt er det vigtigt for os, at de er økonomisk bæredygtige. Men det er ikke sådan, at vi lukker et projekt, fordi det ikke er bæredygtigt i et år. Hvis det ikke er økonomisk bæredygtigt, vil vi naturligvis gøre alt for at få det til at lykkes, men det er nogle gange lettere sagt end gjort. Det er de færreste virksomheder, vi har lukket i vores regi, og når vi har gjort det, har det været, når der ikke har været nogen anden udvej, forklarer Daniel Barslund.

Fasttrack til erhvervslivet

Ocean Prawns-direktøren gør dog opmærksom på, at transportpriser, energipriser og sæsonudsving i forvejen gør det vanskeligere at være erhvervsdrivende på Bornholm. Så derfor er det ekstra vigtigt, at kommunen er en medspiller, når det handler om erhvervsfremme. For erhvervslivet er nøglen til, at kommunen kan klare sig i fremtiden, mener han.

– Jeg ved godt, kommunen ikke har så mange penge, men så må man prøve at spille ind på andre måder. Som for eksempel en »fast track« for erhvervslivet, som jeg synes ville være en pæn måde at gøre tingene på, siger direktøren, der mener, at kommunen bør gøre alt for at nedsætte sagsbehandlingstiderne for dem, der ønsker at drive virksomhed på øen. Fordi de jo bogstaveligt talt er guld værd for kommunen i form af skattekroner, jobskabelse og potentielle tilflyttere.

– Nu er vi under 39.000 indbyggere på øen, i stedet for de 42.000, som vi havde en forhåbning om. Samtidig bliver vi flere ældre og færre i den erhvervsaktive alder. Det gør, at der ikke

Direktør Daniel Barslund. Foto: Kristoffer Linus

kommer så mange penge i kommunekassen. Så når der kommer investorer eller folk, som vil udvikle eller bygge, bør de kunne springe foran i køen, når det handler om ventetider på byggetilladelser, som stadig er lange i forhold til andre steder, understreger han.

Daniel Barslund ser frem til et godt samarbejde med den nye kommunalbestyrelse, som han håber på vil lytte mere til erhvervslivets behov.

– Der er brug for, at politikerne tænker langsigtet, så man ikke bare smækker kassen i over for nye projekter, men ser på, hvad der kunne give penge tilfaldigt igen på sigt, siger han og tilføjer:

– Og skal vi have tilflyttere, er det klart, at vi også må kigge ind i den samlede pakke, Bornholm kan tilbyde; f.eks. på pasningstilbud, folkeskoler og uddannelsesområdet. For tilflyttere med børn går også op i, hvordan karaktergenennemsnittet er på skolerne, og om der er nogen til at passe børnene, når de har fri fra skole. For selvom der er mange frivillige, der sørger for fritidstilbud til børnene, halter det stadig lidt med pasningstilbud og fritidsklubber på øen, siger direktøren, der derfor mener, at kommunen også bør investere i den slags for at gøre øen mere attraktiv.

En redningsplanke for Bornholm

Selvom der er udfordringer med både kommunekassen og demografien på Bornholm, er Daniel Barslund alligevel optimistisk på øens vegne. Især sætter han sin lid til, at energioen bliver en realitet.

– Den ser jeg som en redningsplanke for Bornholm – både i forhold til branchen og tilflytningen. Vi får ikke en større chance end det her. Jeg ved godt, den ikke er 100 procent i hus endnu. Men jeg håber med energioen og de tiltag, der er, at man kan få nogle kompetencer herover med både hænder og hjerner, som kan være med til at udvikle øen.

– For kan vi få noget Power-to-X og et generelt løft på uddannelsesområdet her på Bornholm, tror jeg, at folk vil få øjnene op for, at Bornholm slet ikke ligger så langt væk.»

siger han og tilføjer, at mange jo også har fundet til Bornholm via Folkemødet og under coronakrisen, så nu skal de »bare« overtages til at blive:

– Jeg håber, vi kan gøre os til. Og at folk også husker på, at det at arbejde hjemmefra også er en mulighed, ligesom du stadig kan stå til et møde inde på Rådhuspladsen klokken 8 ved at flyve ud af Bornholm om morgenen, siger Daniel Barslund, der selv er flyttet tilbage til sin fødeø, som han fortsat gerne vil investere i for at gøre det til et endnu bedre sted at bo og leve.

– Det er ikke, fordi jeg behøver et skulderklap, men jeg bliver da oprigtigt glad, når nogen stopper mig på gaden og siger, at de er glade for de initiativer, vi sætter i gang. Så føles det på alle måder rigtigt, siger han.

Ocean Prawns og Bornholms Brand opfører 96 nye boliger i Æbleløkkerne i Rønne. Foto: Jesper Sørensen

Vi kan også bygge for jer.

Entreprenør | Murer | Tømrer | Tag
 Projekteringsledelse | Projektering | Byggestyring

www.jensmoeller.dk

Illustrationsbillede af Æbleløkkerne. Foto: Ocean Prawns

Et større kommunalpolitisk fokus er afgørende for fremtidens bornholmske uddannelseslandskab

Øens udvikling er afhængig af uddannelsesområdet. Derfor er det vigtigt for Campus Bornholm at have en løbende tæt dialog med både erhvervslivet og politikerne.

■ Claus Stamer, der er ejer af HJB Byg og bestyrelsesmedlem hos Campus Bornholm, tøver ikke, før han svarer på, hvad et attraktivt uddannelsstilbud betyder for øen:

– Det betyder alt. Det gør, at vi har mulighed for at fastholde de unge og få dem til at blive her lidt længere, end hvad der ellers ville have været muligt, siger Claus Stamer. Som arbejdsgiver er han glad for sit tætte samarbejde med faglærerne på Campus Bornholm, så uddannelsesstedet også er opdateret på, hvad der rører sig i erhvervslivet og byggebranchen. For eksempel bekymrer det ham, at der i øjeblikket bliver uddannet for få murere og betonarbejdere, mens mange til gengæld gerne vil være tømrere. Og på Campus Bornholm lytter man til erhvervslivet og hjælper med at søge tilskud til voksenlærlinge, så flere kan få en plads på øens arbejdsmarked, fortæller han.

– Vi så gerne, at flere unge får en erhvervsuddannelse i industrien eller byggefagene generelt. Men vi er trods alt kommet ret langt på Bornholm, og det skal vi rose os selv for. For vi har netop nået de 30 procent af ungdomsårgangen, der tager en erhvervsfaglig uddannelse. Det var en af målsætningerne i projektet Faglært er Fedt, hvor kommune, erhvervsliv og uddannelsesinstitutioner gik sammen om at styrke interessen for erhvervsuddannelser, siger Claus Stamer.

Vil opfylde erhvervslivets behov

Han bakkes op af direktøren for Campus Bornholm, Martin Lasse Hansen Sieben, der er glad for de tætte samarbejder med

øens arbejdsgivere og faglige organisationer, som giver en god forståelse for, hvilke kompetencer der bliver efterspurgt på øen.

– Det er vi langt hen ad vejen ret gode til. Især på vores erhvervsuddannelser, hvor vi uddanner håndværkere, men også har en lang række kortere kurser og opkvalificeringsforløb ude på virksomhederne. Her forhører vi os omkring, hvad det er, de har brug for, og hvad det er, de har mangel på. Det synes jeg faktisk, vi er dygtige til. Det bakkes op af Claus Stamer, der som arbejdsgiver har sendt sine medarbejdere på blandt andet asbestkursus på Campus Bornholm.

Sværere er det, når det drejer sig om de gymnasiale uddannelser, hvor mange elever forlader øen efter studentereksamen for at læse videre andre steder, og man kun kan håbe, at de kommer tilbage, når de har fået deres uddannelse, forklarer Martin Lasse Hansen Sieben.

Vil samarbejde med universiteter

Han tilføjer, at Campus Bornholm dog slår på tromme for at oplyse sine gymnasieelever om, at det på Bornholm er muligt at tage en række mellemlange uddannelser. Det gælder for eksempel uddannelser som sygeplejerske, skolelærer, pædagog og socialrådgiver. Campusdirektøren ser dog gerne, at det i fremtiden bliver muligt at tage dele af en akademisk uddannelse på Campus Bornholm, for det kan på sigt være med til at fastholde flere på øen, mener han.

– Jeg synes, man skal arbejde henimod, at universitetsinsti-

tutioner som DTU, RUC, Københavns Universitet og andre kan lægge dele af deres uddannelse eller kursusforløb på Bornholm, så unge kandidatstuderende kommer herover en periode. På den måde kan vi vække en interesse for øen og de erhvervmæssige muligheder, her er på øen. Det tror jeg er en realistisk udvikling i vores uddannelsesudbud. Og det skal vi dyrke endnu mere, end vi gør i øjeblikket, understreger han.

Håb for ny kommunalbestyrelse

Også kommunalt håber campusdirektøren på et endnu større samarbejde.

– Jeg oplever, at vi har et rigtig godt samarbejde med kommunen på embedsmandsniveau, hvor vi informerer hinanden, støtter op og i fællesskab forsøger at søge projektmidler og projekter for virkelig at understøtte uddannelseslandskabet på Bornholm. Jeg har arbejdet sammen med mange kommuner, da jeg boede på den anden side af vandet. Blandt dem har få vist samme engagement i uddannelsesspørgsmål, som jeg oplever hos Bornholms Regionskommune.

At det forholder sig sådan, hænger muligvis sammen med, at Campus Bornholm er øens eneste ungdomsuddannelsesinstitution, vurderer han og tilføjer:

– Dernæst er vi i en situation, hvor vi kigger ind i en negativ demografisk udvikling. For over de næste mange år vil der være færre unge mennesker og dermed færre i arbejdsstyrken. Vi er derfor afhængige af et meget tæt kommunalt samarbejde for i det hele taget at kunne tilbyde uddannelser og kunne kompetenceudvikle vores arbejdsstyrke, siger direktøren, som dog gerne byder et større kommunalt politisk samarbejde velkomment.

– Vi har ikke noget samarbejde med kommunalpolitikkerne som sådan, så det håber jeg, at vi får mere af med den kommende kommunalbestyrelse, siger campusdirektøren, som gerne vil have kommunalpolitikkerne i tale, selvom Campus Bornholm er et statsligt selveje.

– Uddannelsesområdet er jo af stor betydning for udviklingen på øen, så jeg håber på et større samarbejde med for eksempel beskæftigelsesudvalget, uddannelsesudvalget og børneudvalget, siger han og bringer energien på banen som et eksempel på, hvordan uddannelsesområdet med fordel kan indtæn-

kes tidligt i fasen, så man sørger for at etablere den nødvendige viden og kompetenceudvikling i tide.

– Så er man nødt til at have et kommunalpolitisk fokus på uddannelse og udvikling af øen, siger campusdirektøren, der trods udfordringerne ser lyst på fremtiden:

– Inden for de næste 5-10 år har vi dels fået implementeret en ny ungdomsuddannelsesreform. Og så tænker jeg, at vi stadigvæk har et bredt udbud af ungdomsuddannelser og uddannelsesmuligheder her på øen. Selvfølgelig begrænset af vores demografi, men jeg forestiller mig, at der er en politisk vilje

til også at opretholde et uddannelsesniveau her, siger Martin Lasse Hansen Sieben, som håber, at energien om 5-10 år er en realitet.

– Det er jeg ret sikker på kommer til at kalde på noget uddannelse, efteruddannelse og kompetenceudvikling, hvor Campus Bornholm også bliver en samarbejdspartner sammen med mange andre, forudser han.

■ AF JOAN ØHRSTRØM

Campus Bornholm uddanner fremtidens arbejdskraft i tæt samarbejde med det lokale erhvervsliv – et samspil, som både campusdirektør Martin Sieben og Claus Stamer fra HJB Byg ser som afgørende for øens udvikling. Foto: Lasse Petersen og Bornholms Tidende

Fotos: Campus Bornholm

Erhvervslivet til politikerne:

Bornholm kan blive et grønt fyrtårn – men hvor er planen?

På mange måder går det allerede godt for Bornholms erhvervsliv.

Og fremtiden tegner især lys med energigøen. Men der er brug for en samlet og langsigtet erhvervsstrategi for øen, mener regionsformand for Dansk Industri.

■ Skibet er ladet med nye fantastiske forretningsmuligheder for Bornholm, hvis det – som meget tyder på – lykkes at få energigøen i land. Det vurderer Lars Nordahl, der er regionsformand for Dansk Industri og administrerende direktør for Rønne Havn.

– Vi står et unikt sted. Især når vi kigger ind i en Energiø Bornholm, som jeg forventer bliver en realitet. Med den vil der opstå helt nye muligheder for øen. For med energigøen har vi ikke alene en mulighed for at blive et nationalt fyrtårn og testlaboratorium for grøn omstilling i Danmark, men også en mulighed for at vise vejen for Europa og længere ude i verden.

Med energigøen ligger der derfor et stort potentiale for Bornholm, understreger han.

– Det vil både give mulighed for at teste nye løsninger og opskalere dem, så vi kan få industrien, naturen og lokalsamfundet til at fungere i en balance med hinanden.

Efterlyser erhvervsstrategi

Ifølge Dansk Industris regionsformand går det på mange måder også godt med den industri, der allerede er en realitet på øen. Men udfordringer er der, især med manglende arbejdskraft – ikke mindst som følge af øens skæve demografi med et stigende antal ældre og færre i den erhvervsaktive alder, pointerer Lars Nordahl og tilføjer:

– Den slunkne kommunekasse og bøv l med byggetilladelser gør det heller ikke nemmere at være erhvervsdrivende på Bornholm. Men skal vi kunne tiltrække nye virksomheder, investeringer og industrier til Bornholm, skal vi grundlæggende have kommunen til at fjerne alle stenene på vejen og gøre det administrativt enkelt og attraktivt at etablere sig, siger han og peger på Business Center Bornholm (BCB) som en vigtig aktør, når det handler om at sikre den lokale erhvervsfremme.

– BCB gør det godt i dag, men kan med fordel spille en endnu større rolle, når der skal tænkes og handles på nye indsatser for eksempel investeringsfremme med henblik på at skabe nye arbejdspladser og tiltrække den nødvendige arbejdskraft.

Grundlæggende skal det være enkelt og relativt risikominimeret at komme til Bornholm og lægge sine investeringer her, mener han.

Lars Nordahl, regionsformand for Dansk Industri og direktør for Rønne Havn, efterlyser en langsigtet erhvervsstrategi for Bornholm. Foto: William Sonne Kaalø.

Lars Nordahl synes også, at den kommende kommunalbestyrelse skal prioritere erhvervsvenlighed højt og først og fremmest lægge sig fast på en erhvervsstrategi med en klar retning.

– Det er derfor, at vi fra erhvervslivets side efterspørger en langsigtet og ambitiøs erhvervsstrategi. Hvis vi har en langsigtet og ambitiøs erhvervsstrategi med en bred kommunalpoli-

tisk opbakning, så har vi også en retning for de prioriteringer og de beslutninger, der skal tages, siger Lars Nordahl, som håber, at politikerne vil tage erhvervslivet med på råd, når der skal lægges sådan en strategi.

– I et tæt samarbejde mellem politikere, embedsværk og erhvervsliv kan vi konkretisere, hvordan og med hvilke midler vi vil opnå de mål, vi sætter, så det både bliver hensigtsmæssigt og realiserbart.

Manglende hænder

Skal vi fremme øens erhvervsliv, handler alt om at gribe de muligheder, der findes for Bornholm, mener Lars Nordahl og vender tilbage til de erhvervsdrømme, der kan blive til virkelighed med energigøen.

– Får vi offshore-vind ind, og kommer der Power-to-X på Bornholm, så kan det blive et kraftcenter i den grønne omstilling. Og der ser jeg også, at bornholmske virksomheder og industri kan bidrage med alt fra bæredygtighed til cirkulær økonomi og digitalisering.

Lars Nordahl åbner således masser af muligheder for det bornholmske erhvervsliv, men det kræver, at politikerne træffer de rigtige beslutninger. Og det handler igen om erhvervsvenlighed i form af mindre bureaukrati og mere samarbejde med erhvervslivet, fastslår han.

– Dernæst handler det om adgangen til kvalificeret arbejdskraft. Det er helt centralt i det her spørgsmål. Både at fastholde de unge på Bornholm, men også tiltrække nye medarbejdere til Bornholm. Og på grund af manglende arbejdskraft risikerer vi at hæmme øens udvikling og vækst. Det kan i sidste ende svække det skattegrundlag, som er nødvendigt for at opretholde kommunens indtægter. Uden tilstrækkelige indtægter får vi sværere ved at sikre børnenes velfærd og skabe gode rammer for det stigende antal ældre medborgere.

Erhvervspark med stort potentiale

Hvilke muligheder ser du for at tiltrække eller skalere industri- virksomheder på Bornholm?

– Udover det, jeg har nævnt, er der især én ting, jeg ser som

afgørende. Og det er etableringen af en erhvervspark for fremtidens industri på Bornholm.

En erhvervspark bør stå helt centralt i en fremadrettet erhvervsstrategi, pointerer han.

– Vi har en energigø med potentialer, og så kan en erhvervspark være med til at markedsføre Bornholm som en test-ø. Som et grønt fyrtårn. Hvis vi samlokalisere virksomheder i en værdikæde, som kan understøtte hinanden, får vi en symbiose af udvikling, hvor virksomheder vil kunne teste og afprøve nye løsninger i mindre skala. Det er noget af det, vi kan på Bornholm. At gå sammen om ting og så få det skaleret op, siger Lars Nordahl.

Han mener, at en erhvervspark på den måde kan være et essentielt led i at tiltrække virksomheder til øen, hvor vores lille samfund pludselig kan blive en fordel.

– Bornholm er et overskueligt sted at afprøve ting indenfor innovation og udvikling. Og derigennem kan vi også få viden, forskning og kompetencer trukket til øen, siger han og tilføjer:

– Det kunne også være studiemiljøer, eksempelvis i rammen af DTU, som kunne fungere som en motor for innovation og nye forretningsmuligheder, hvis man kobler det begavet op til Bornholms eksisterende erhvervsliv, foreslår Lars Nordahl, som mener, at alt dette bør samles i den langsigtede erhvervsstrategi, han efterspørger:

– Vi bliver nødt til at have et politisk miljø, der kigger på den langsigtede bane for investorer og for erhvervslivet. Er der ikke langsigtede perspektiver og ambitiøse målsætninger, og holder man ikke fast i dem, er der ikke nogen, der har lyst til at investere og komme til øen, siger Lars Nordahl og vender dermed tilbage til sit ønske om en langsigtet erhvervsstrategi.

– Politikerne skal ikke kun tænke frem til næste valg. Vi bliver nødt til at have en kommunal og politisk forståelse af, at vi skal have en strategi, der rækker to-tre kommunalvalgspioner frem, så vi får et langsigtet mål for, hvor vi kan bevæge os hen. For så ser fremtiden også lys ud. For der er muligheder nok, hvis man griber dem, mener han.

■ AF JOAN ØHRSTRØM

ER DU KLAR TIL DE NYE BOGFØRINGSKRAV?

Snart skal mange virksomheder og foreninger bruge et digitalt, godkendt bogføringssystem.

Det betyder, at fakturaer, bilag og bogføring skal håndteres digitalt – og mange skal derfor have et nyt system på plads.

Hos Formula Micro Bornholm A/S hjælper vi dig hele vejen. Vi tilbyder brugervenlige løsninger til bogholderi, fakturering og bilagshåndtering, som lever op til de nye lovkrav.

Vi er lokalt forankret på Bornholm og tilbyder personlig rådgivning og konsulentassistance, så du hurtigt og trygt kommer i gang – uden teknisk bøv l.

Kontakt os i dag, og hør hvordan vi kan gøre det nemt for din virksomhed eller forening at blive klar til de nye krav.

formula[®]
micro

Rabækkevej 1A, Rønne | formula-micro.dk | info@formula-micro.dk | 56 95 92 21

Tænk fremad. Det gør vi.

DanmarksPumpen
Luft til luft varmepumper

BIDRAG TIL ET BEDRE KLIMA
Investér i en DanmarksPumpe med 10 års kompressorgaranti fra to af de bedste brands i verden og vær med til at skabe en udvikling af en bæredygtig skov. Vælg mellem 5 luft til luft varmepumper i forskellige energiklasser.

Kinnann.dk

Har din virksomhed den rigtige varme- og ventilationsløsning?

Er du i tvivl – så ring til Mikkel og aftal en uforpligtende gennemgang. Den vil afdække om du kan få et bedre indeklima og varmeløsning.

Vi installerer og servicerer flere kendte mærker – og ved hvad vi taler om. Du kan kontakte os på 56 96 51 49 eller info@bh-agro.dk

Din varmepumpeleverandør

Bornholms Agro og Ventilation
Borrelyngvej 7C · 3790 Hasle · Tlf. 5696 5149
Email: info@bh-agro.dk · www.bh-agro.dk

AUT. VARMEPUMPEINSTALLATØR

Et stærkt erhvervsliv er afgørende for Bornholms fremtid. Vi har spurgt de 14 spidskandidater til kommunalvalget 2025: ”Hvad er dine tre vigtigste prioriteringer for at styrke Bornholms erhvervsliv?”

Anne Thomas

A Socialdemokratiet

■ Bornholm skal være Europas testø for grøn udvikling – et sted, hvor nye teknologier afprøves, og lokale virksomheder får del i investeringer, viden og job. Grøn omstilling skal ikke være en byrde, men en motor for vækst og lokale arbejdspladser. Bymidterne og detailhandlen skal styrkes, så vores byer forbliver levende året rundt, og boligudvikling bruges som økonomisk løftestang. Og vi skal have en kommune, der samarbejder i stedet for at sinke. Hurtig og fair sagsbehandling, tæt dialog og klare mål: fra bunden til midten i erhvervsvenlighedsindekset. Bornholm skal turde tænke offensivt og arbejde strategisk for at tiltrække nye virksomheder, investeringer og arbejdskraft. Bornholm skal være erhvervsvenlig – for velfærdens skyld.

Søren Brenøe

B Radikale Venstre

■ Bornholms erhvervsliv skal styrkes med tre klare prioriteringer: 1) Kommunalbestyrelsen skal være en aktiv medspiller – sagsbehandlingstider skal ned, og politisk stabilitet skal skabe tryghed og mod til at investere i Bornholm. 2) Vi skal fastholde og tiltrække kvalificeret arbejdskraft via uddannelse, praktikordninger og internationale medarbejdere. 3) Vi skal satse på bæredygtige løsninger og oplevelsesøkonomi, som udnytter Bornholms unikke styrker. Et stærkt erhvervsliv skaber vækst, arbejdspladser og udvikling for hele øen.

Christian Froberg Dahl

C Det Konservative Folkeparti

■ Sagsbehandling på fx erhvervsarealer, lokalplaner, miljøgodkendelser etc skal nedbringes. Vi skal have sat gang i Energi -og erhvervssparke hurtigst muligt, og med den alle de ”symbiose-virksomheder”, som kan skønnes at vokse ud fra det. Og så skal der kigges på rammevilkår for erhvervslivet på Bornholm en block; Forsyninger, bedre offentlig infrastruktur, priser på varme, el, spildevand etc. godsmængder, færgeudbud og flytransport. Endelig skal der (hvis jeg må snige et fjerde punkt ind) skabes ro, konsensus og solide konstitutioner mhp at lave langsigtede strategier. Både af hensyn til erhvervslivet, og administrationen, der skal skabe mulighederne. Politisk ustabilitet, lange sagsbehandlingstider og høje forsyningspriser er det rene gift for erhvervsinteresser.

Søren Schow

E Bornholm 360

■ Bornholm skal have de bedste vilkår for vækst og arbejdspladser. 1. Industri: Billig og pålidelig transport til og fra øen er afgørende, så bornholmske virksomheder kan konkurrere på lige vilkår. Samtidig skal vi sikre uddannelser og en stærk, arbejdsdygtig befolkning, der matcher erhvervslivets behov. 2. Turisme: Hurtig og prisvenlig transport samt en ordentlig, naturlig infrastruktur skal gøre det nemt og attraktivt at besøge Bornholm – året rundt. 3. Landbrug: Landbruget skal kunne drives effektivt. Vi skal give mulighed for svineproduktion i et omfang, der gør et bornholmsk slagteri realistisk.

Andreas Grosbøll

F SF - Socialistisk Folkeparti

■ Den grønne omstilling er afgørende for os som bornholmere og for vores erhvervsliv. SF ønsker en erhvervspolitik, der understøtter virksomheder, der vil omstille til grøn drift, og tiltrækker nye, grønne virksomheder. For SF står erhvervsstrategisk satsning ikke i modsætning til grøn omstilling; det forudsætter hinanden. Vi skal etablere et erhvervsmiljø på Bornholm, hvor vi kombinerer forskning med praktisk udvikling af fremtidens bæredygtige løsninger og produkter. I praksis vil vi i SF tiltrække forskningsbase-rede virksomheder ved at koble vores erhverv til innovationsmiljøer. Vi vil arbejde for, at landbruget udvikler dets produkter i samklang med vores sårbare økosystemer. Vi vil arbejde for et strategisk samarbejde om efteruddannelse i økoturisme. Vi vil arbejde målrettet på at udvikle og tiltrække uddannelse inden for dette felt.

Benedikte Gyes

I Liberal Alliance

■ 1. Grøn energi og varige arbejdspladser Energioen og det tilhørende landanlæg skal udvikles i tæt samarbejde med lokale virksomheder, så Bornholm får langsigtede jobs og styrket erhverv – ikke blot midlertidige projekter. 2. Tilflytning, uddannelse og familieliv For at tiltrække nye borgere skal vi have stabile, billige transportforbindelser, et sundt boligmarked og uddannelser, der matcher erhvervslivets behov – så både unge og familier kan se en fremtid på Bornholm. 3. Kultur og frihed til vækst Et stærkt kulturliv styrker både bosætning og oplevelsesøkonomien. Derfor skal vi fjerne bureaukrati, investere i infrastruktur og give virksomhederne mere frihed til at skabe vækst.

Jonna Nielsen

J Fælleslisten Bornholm

■ En erhvervspolitik kræver en alsidig sammensætning af erhverv at undgå, at kommende kriser medfører lukninger og arbejdsløshed i en sådan grad, at god arbejdskraft bliver nødt til at forlade Bornholm. Gode, stabile helårsjobs er en forudsætning for Bornholms udvikling. Det vil ikke være muligt at fastholde eller tiltrække ny arbejdskraft, hvis ikke der er beskæftigelse hele året. Skat fra lønmodtagere er samtidig den vigtigste andel af kommunens skatteindtægter. Derfor er det også vigtigt, at der satses på udvikling af beskæftigelsen i sektorer med velbetalte jobs. Vi skal have fokus på, hvad der skal til for yderligere at styrke de forskellige brancher. Vi skal kunne se og gribe de muligheder, der byder sig udefra. Og vi skal turde at sige at de brancher, der bidrager mest til udviklingen og helårsbeskæftigelsen, skal prioriteres først.

Niels Chresten Andersen

K Kristendemokraterne

■ Hvad er dine tre vigtigste prioriteringer for at styrke Bornholms erhvervsliv? Gode rammebetingelser: Et bredt, stabilt samarbejde i kommunalbestyrelsen er en helt afgørende forudsætning for at tiltrække investeringer og kvalificeret arbejdskraft. Nedbringelse af sagsbehandlingstider (plan, byg og miljø). Målrettet erhvervsservice, i tæt samspil med Business Center Bornholm og virksomhederne. Tiltrækning af investeringer: Et flerårigt innovationsprogram med fokus på den grønne omstilling, digitalisering, cybersikkerhed, fødevarerudvikling og turisme, der kan tiltrække private investeringer og midler fra EU's programmer, statslige og private puljer. Tiltrækning af kvalificeret arbejdskraft: Målrettet indsats i tæt samspil med det bornholmske erhvervsliv, Campus og videregående uddannelsesinstitutioner, danske som udenlandske. Specifikke indsatser i forhold til boliger og integration i det bornholmske samfund.

Kirstine van Sabben

M Moderaterne

■ Mine 3 vigtigste prioriteringer for at styrke Bornholms erhvervsliv. BRK skal have et meget tættere samarbejde med erhvervet om f.eks. lokalplaner og diverse tilladelser– på forkant. Derfor ønsker jeg en erhvervsindgang til vores myndighedsafdelinger så BRK kan støtte erhvervet i deres udviklingsdagsorden. Manglen på (kvalificeret) arbejdskraft er allerede en udfordring for stort set alle brancher på øen. Vi skal samarbejde med virksomheder og uddannelsesinstitutioner for at løse den udfordring. Både i forhold til tiltrækning af arbejdskraft, men også alt der følger med: boliger, transport mv. Og så er jeg optaget af vores muligheder for nye uddannelser i forbindelse med Energi-Øen, som jeg mener har et kæmpe potentiale. Måske er det netop den game-changer vi mangler. Transport til og fra øen er helt afgørende for erhvervets vækst og udvikling – det gælder både antal afgange og overfartstid.

René Danielsson

O Dansk Folkeparti

■ Bornholm har brug for en kommune, der tager ansvar for at styrke de erhverv, vi lever af. Først og fremmest skal turismen understøttes bedre gennem renere byer, ordentlig vedligeholdelse af stier, pladser og strande samt en langt mere effektiv sagsbehandling, når nye initiativer søges sat i gang. Dernæst skal den eksisterende industri have et erhvervsklima, hvor kommunen ikke står i vejen. Det handler om hurtigere byggesager, færre regler og en vilje til at løse problemer i stedet for at skabe dem. Endelig skal landbruget mødes med respekt i stedet for mistro. Kommunen skal sikre, at regler håndhæves med sund fornuft, og at samarbejdet med landmændene styrker både erhvervsliv og landskab.

Stine Zink Kaasgaard

Q Frie Grønne

■ Bornholm kan være med til at vise resten af Danmark, hvordan man driver erhverv på en ny måde – grønt, solidarisk og fællesskabsbaseret. Vi ønsker at styrke bæredygtige investeringer og medarbejderejede virksomheder. Det handler om at skabe langsigtet værdi, hvor såvel mennesker, natur som økonomi trives. Et digitalt Bornholm: styrke muligheden for, at såkaldte ’digitale nomader’ vælger Bornholm som deres tilholdssted. Bornholm kan forbedre internetforbindelsen over hele øen, samt befordre kontorfællesskaber med grøn energi og fleksible arbejdspladser. Vi ønsker at undersøge muligheden for at fremme små, grønne landbrug, således at disse kan indgå i en fair konkurrence med langt større, konventionelle landbrug. Vi mener, vejen frem for en mere grøn ø er at fremme produktionen af lokale fødevarer til lokalt brug.

Frederik Tolstrup

V Venstre

■ Et stærkt bornholmsk erhvervsliv er en væsentlig forudsætning for et økonomisk stærkere Bornholm, der kan løfte de kommende års udfordringer indenfor blandt andet ældre-, sundheds- og skoleområdet. Bornholms Regionskommune bør understøtte erhvervslivets udvikling på mange fronter blandt andet ved: • At kommunen i sin myndighedsbehandling prioriterer at afvikle sager så hurtigt og smidigt som muligt for erhvervslivet. De nuværende ventetider er uacceptable så en nedbringelse vil være Venstres førsteprioritet. • At styrke tilflytterfunktionen så både virksomheder og borgere, der måtte være interesserede i at flytte til Bornholm hjælpes og støttes. • At kommunen i sin indkøbspolitik i almindelighed og grøn omstilling i særdeleshed indtænker hvorledes disse kan understøtte det lokale erhvervsliv, - Naturligvis også med Energioen.

Michael Hendriksen

Æ Danmarksdemokraterne

■ Vi i Danmarksdemokraterne går ind for et stærkt erhvervsliv på Bornholm. Vi vil udlancere de lette opgaver i Byg til private så Tejn kan behandle de svære Byggesager, for at få pulen væk. Og så syntes vi at BRK skal have nogle områder udpeget til Industri og Bebyggelse som man kan tilbyde de enkelte aktører, vi minder om sagen med Biltema ved Vibegård. Og så skal den kommende Kommunalbestyrelse have 1 til 2 møder med DI på Bornholm om året for at have en dialog med ønsker om udviklingen for Industrien på Bornholm.

Morten Riis

Ø Enhedslisten

■ I Enhedslisten ønsker vi, at erhvervspolitikken har som mål at skabe værdi på og for Bornholm. Derfor ønsker vi, at erhvervsindsatsen målrettes virksomheder og initiativer, der er – eller ønsker at blive – forankrede på Bornholm, også i skattemæssig forstand, og som bygger videre på og tilfører værdi til bornholmske råvarer, beliggenhed, kompetencer og styrkepositioner, fx understøtte etablering af bornholmsk slagtehus, fremme udviklingen af nye produkter på basis af bornholmske råvarer, understøtte den bornholmske detailhandel, bl.a. gennem byplanlægning. Derudover ønsker vi, at indsatsen bistår især de mindre virksomheder, der dominerer det bornholmske erhvervsliv, med at elektrificere produktionen og fremme genanvendelse og forædling af ressourcer, fx inden for bæredygtigt byggeri med fokus på genanvendelse og biogene byggematerialer.

Energiø Bornholm går ind i ny fase: Lokale virksomheder skal være klar

Energiø Bornholm bevæger sig nu fra vision til virkelighed. Søren Møller Christensen (Baltic Energy Island) og Christa Lodahl (Business Center Bornholm) fortæller om projektets status, fremtidsperspektiver og lokale muligheder.

Hvad er status på Energiø-projektet lige nu?

I september 2025 tog projektet et stort skridt fremad. Danmark og Tyskland underskrev en fælles aftale med EU om støtte på 645 millioner euro gennem den såkaldte Connecting Europe Facility, der støtter projekter, som er vigtige for udbygningen af et fælles europæisk energisystem.

Samtidig indgik Energinet og den tyske partner 50Hertz kontrakter med Siemens Energy og NKT. Siemens Energy skal levere det elektriske udstyr til de tre landanlæg i Tyskland, på Sjælland og – ikke mindst – på Bornholm, mens NKT skal producere og nedlægge de kabler, der skal forbinde Bornholm med Sjælland.

Derudover er det såkaldte civil works-udbud, som omfatter byggeriet af de haller, hvor Siemens Energys konvertere skal installeres, nu sendt i udbud med forventet tildeling af kontrakter i sommeren 2026.

”Vi begynder at kende navnene på de store aktører, der frem mod midten af 2030’erne skal opføre energioen,” siger Søren Møller Christensen.

Den sidste brik mangler dog endnu. Det forventes, at der i løbet af efteråret 2025 vil blive indgået en opdateret aftale mellem Danmark og Tyskland om fordeling af udgifter. Den eksisterende aftale dækker udgifterne til infrastrukturen, mens den nye aftale også skal omfatte fordelingen af de økonomiske risici ved havvinddelen.

“

Vi er nu trådt ind i en ny fase, hvor planerne bliver til konkret handling. Med de netop indgåede aftaler med Siemens Energy og NKT, og med EU-støtte i ryggen, er projektet på vej ud i virkeligheden.

*Søren Møller Christensen,
CEO Baltic Energy Island*

”En ny aftale mellem Danmark og Tyskland om fordeling af udgifter forventes i efteråret – og alt tyder på, at den snart falder på plads, fortæller Søren.

Hvad er en energiø og hvad består den af?

”Energioen er et flagskibsprojekt for den europæiske grønne omstilling. Bornholm kommer til at vise vejen for lignende projekter i Østersøen og Nordsøen. Det vil være første gang ét projekt både forbinder to lande med en handelsforbindelse, og samtidig via en fælles hub opsamler store mængder grøn energi fra havvind,” fortæller Søren.

Anlægsomkostningerne består af tre centrale dele: havvindmøllerne, landanlægget og kabelforbindelserne. Havvindmøllerne placeres på Rønne Banke syd for Bornholm i en afstand af minimum 15 kilometer fra kysten og med en samlet kapacitet på mindst tre gigawatt. Strømmen sendes via søkabler til Bornholm, hvor den føres ind til landanlægget. Her omdannes strømmen fra vekselstrøm til jævnstrøm, hvilket muliggør, at den kan transporteres videre over store afstande – til Sjælland og til Tyskland.

Fra Bornholm føres strømmen videre gennem to jævnstrøms-højspændingskabler: ét til Sjælland med en kapacitet på 1,2 gigawatt og ét til Tyskland med en kapacitet på 2 gigawatt.

”Bornholm har mulighed for at blive et elektrisk knudepunkt i Østersøen og et afgørende element i EU’s planer om at etablere nye elektriske ”highways”,” fortæller Søren.

Hvad er tidsplanen?

”De arkæologiske udgravninger er allerede i gang, og i 2026 forventer vi underskrifter med de entreprenører, som skal etablere bygningerne, med byggestart sommeren 2027. I 2029 på-

■ Hvordan kan du som lokal virksomhed gribe mulighederne omkring Energiø Bornholm?

Energiø-projektet åbner for store investeringer, nye samarbejder og et markant løft i efterspørgslen på lokale kompetencer. Gennem projektet Baltic Energy Island – Styrkede SMV’er, som er finansieret af Den Europæiske Union og Danmarks Erhvervsfremmebestyrelse, kan vi hjælpe dig med at blive klar til at udnytte de muligheder, der vil opstå. Du får adgang til:

- Indsigt i kommende udbud og opgaver relateret til energioen og andre anlægsopgaver – så du kan planlægge og positionere din virksomhed i tide.
- Netværk og faggrupper, hvor virksomheder klædes på til nye behov, partnerskaber og markedsmuligheder.
- Et målrettet virksomhedsforløb med erfarne rådgivere, der hjælper dig med at omstille, professionalisere og udvikle din forretning, så du kan udnytte energioens potentialer.
- Arrangementer og ekskursioner, hvor du får ny viden, inspiration til din strategi og mulighed for at udvide dit professionelle netværk.

*Kontakt Business Center Bornholm
for at høre mere: info@bornholm.biz.*

begynder Siemens Energy opbygningen af konverterne, og i 2032 starter testfasen,” siger Søren.

Sideløbende udbydes havvinden. Tidsplanen for denne del kendes ikke lige så præcist på nuværende tidspunkt, men den første del forventes at blive tilkoblet omkring 2032, hvorefter cirka 1 GW kan tilkobles årligt frem mod fuld drift omkring midten af 2030’erne.

Projektet vil derfor præge Bornholm gennem de næste ti år, og med et samlet budget på mere end 100 milliarder kroner rummer det store muligheder for det bornholmske erhvervsliv og samfund – både gennem anlægsaktiviteter, investeringer og nye samarbejder mellem lokale og internationale aktører.

Hvilke potentialer rummer projektet i forhold til at skabe lokal vækst?

Energiø Bornholm har potentiale til at give Bornholm et markant økonomisk løft og styrke øens erhvervsliv på flere niveauer. De lokale effekter kan beskrives i tre spor: midlertidige arbejdspladser, varig erhvervsudvikling og vidensopbygning.

”I anlægsfasen forventer vi der skabes tusindvis af midlertidige arbejdspladser. Der bliver brug for mange faggrupper – entreprenører, elektrikere, montører, transport, logistik og serviceerhverv. Men også hotel og restauration og detailt forventes at få glæde af den øgede aktivitet,” siger Christa Lodahl.

”Projektet er så stort, at hovedentrepriserne primært vil blive varetaget af større virksomheder og konsortier, men vores forventning er, at der vil være stor efterspørgsel efter underleverandører,” tilføjer hun.

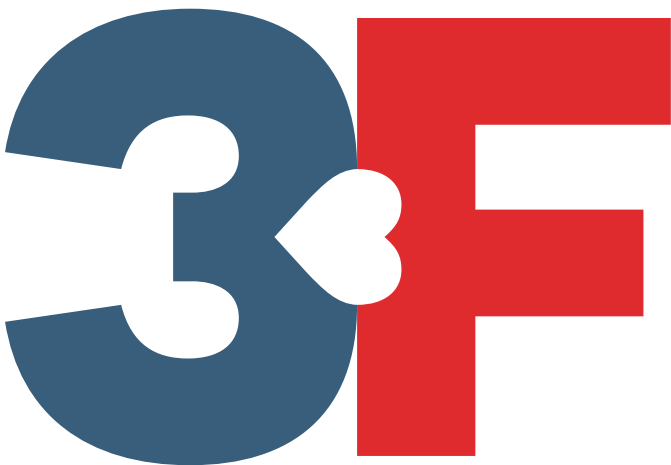
”Når energioen står færdig, skabes varige job inden for drift og vedligeholdelse, og en energi-erhvervspark kan tiltrække ny grøn produktion,” siger Søren. ”Ambitionen er, at Bornholms erhvervsliv kan suppleres med en ny, stabil branche inden for grøn energi – side om side med turisme, landbrug og den eksisterende industri på øen.”

Den tredje effekt som projektet vil give afkast på handler om uddannelse og innovation. Gennem Residential College på Rønne Gl. Elværk er det ambitionen at styrke både de erhvervsfaglige uddannelser og skabe et internationalt forsknings- og uddannelsesmiljø med fokus på energisystemer og energiø-teknologier.

”Bornholm kan fungere som et levende laboratorium, hvor studerende, forskere og virksomheder udvikler nye løsninger,” fortæller Christa. ”Det giver ikke blot faglige gevinster, men også en langsigtet tiltrækning af kompetencer og investeringer til øen – som også de eksisterende bornholmske virksomheder kan få glæde af gennem samarbejde med studerende og forskere.”

Samlet set ser Søren og Christa Energiø Bornholm som et fyrtårnsprojekt med stort potentiale til at styrke Bornholms økonomi og skabe en mere varieret erhvervsstruktur.

”Det er min klare vurdering, at øen vil få et nyt erhvervsben at stå på, og projektet vil bidrage til at fastholde og tiltrække arbejdskraft, øge skatteindtægterne og skabe grundlag for nye investeringer. Men det kræver, at vi bliver ved med at læne os ind i projektet og holde det lokale engagementet højt. Intet kommer af sig selv,” afslutter Christa.

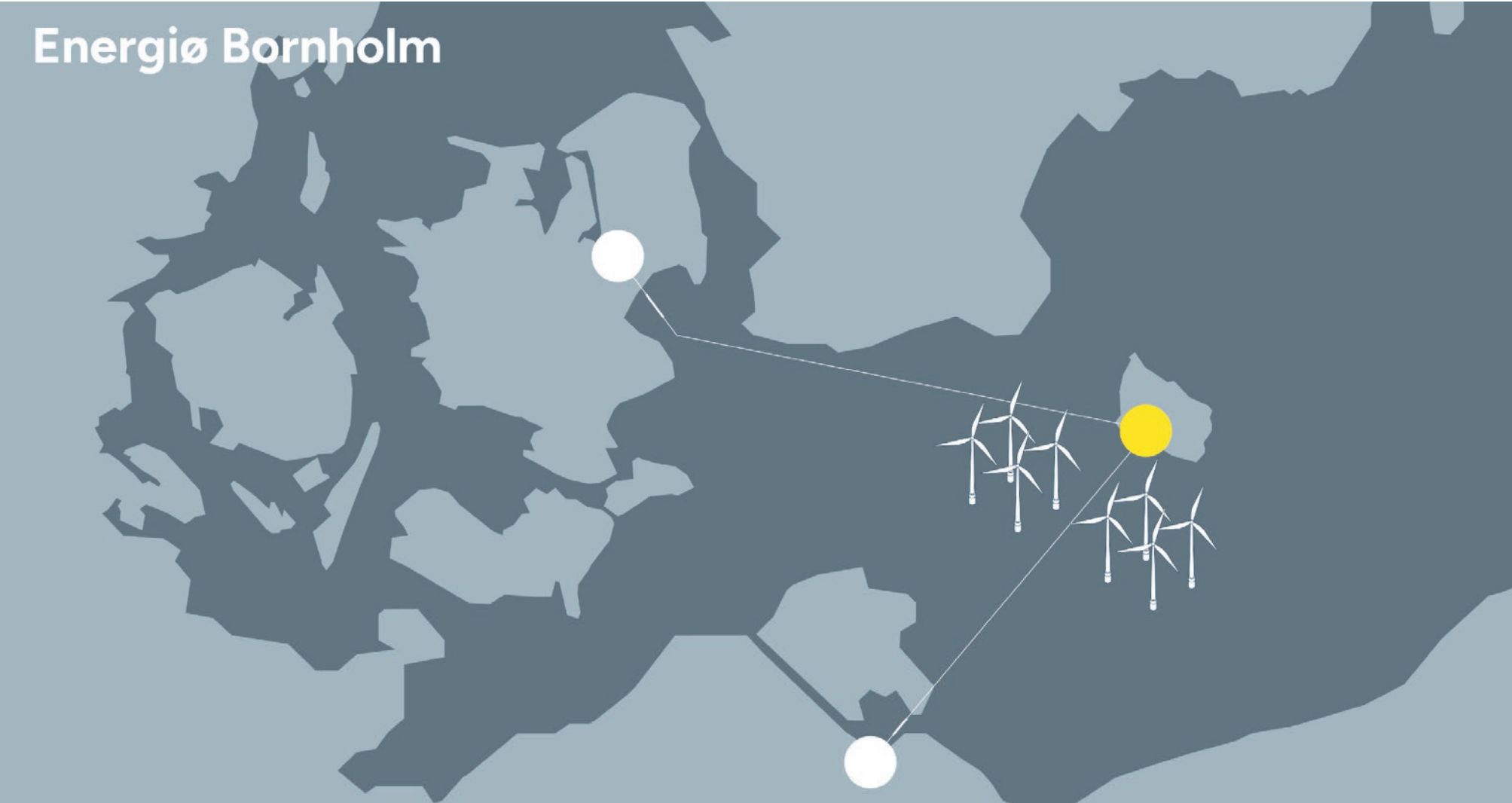

Fagligt Fælles Forbund

**Fællesskab
Uddannelse
Overens-
komst**

Sandemandsvej 21 • Rønne • Telefon 70 300 800
e-mail: bornholm@3f.dk • www.3f.dk/bornholm

Det bornholmske landbrug står stærkere i fremtiden, hvis vi lykkes med den grønne trepart

Landmændene kender deres jord og ved, hvor det giver mening at genskabe natur. Bliver de kompenseret fair, kan det både gavne landbruget og naturen, lyder det fra landmænd på Bornholm.

■ Et af Bornholms naturskønne områder ved Randkløve Skår er blevet solgt til Naturfonden som en del af den grønne trepart – et nationalt initiativ, der skal støtte den grønne omstilling og styrke natur og biodiversitet i hele landet.

Med salget følger en vigtig ændring: På det pågældende naturområde skal der ikke længere være skovdrift. I stedet skal arealet, der tæller 50 hektar, forvandles til vild natur. Og for den tidligere jordejer, landmand Jacob Svendsen fra Ellesgård, er der en særlig fornødt i at gøre området til et stykke fri natur til glæde for alle.

– En del af jorden er ikke optimalt udformet til moderne landbrug med store maskiner, og området har mange klippefremspring. Skovarealet har en smuk beliggenhed, men det udfordrende terræn med klipper og stejle skrænter begrænser mulighederne for moderne skovdrift, forklarer han og tilføjer:

– Derfor giver det god mening for mig at sælge til en naturfond, der vil omdanne området til natur til gavn for biodiversitet, klima og naturoplevelser for os alle.

Vil hjælpe grøn udvikling

For Jacob Svendsen betyder frasalget af jorden, at han nu hverken kan dyrke samme mængde korn til foder eller levere samme mængde græsfro til den lokale DLF-afdeling i Aakirkeby, som for eksempel bruges til fodbold- og golfbaner, forklarer han.

– Derudover bliver jeg også nødt til at reducere rapsarealet, som ellers leverer fro til den lokale oliemølle Lehnsgård.

At ændre landbrugsjord til vild natur kan derfor virke i modstrid med landbrugets interesser på øen, påpeger Lennart Westh, der selv er landmand på Simblegaard og formand for Bornholms Landbrug & Fødevarer.

– Når vi vælger at give plads til biodiversitet og natur, betyder det, at vi tager noget landbrugsjord ud af drift, og så mister landbruget noget areal på øen. Men på den anden side er det en måde at finde et kompromis på – en slags 'license to produce'.

Det kan endda blive et lovkrav, at en del af landbrugsjorden skal laves om til natur, siger han.

– Så selvom vi mister arealer på den grønne trepart, er vi nødt til at arbejde positivt med det, for det er også grundlaget for, at vi kan producere fremadrettet. Og vi er med til at sikre, at omlægningen sker mest hensigtsmæssigt for landbrugserhvervet.

Det vil sige, at de områder, som tages ud, oftest er dem, der har mindst landbrugsmæssig værdi, forklarer han.

På forkant med udviklingen

Lennart Westh påpeger, at de bornholmske landmænd allerede gør mere for den grønne omstilling, end de egentlig er forpligtet til. Øens landmænd er nemlig undtaget nogle af de nationale krav om at reducere kvælstofudledningen. Alligevel støtter de idéen om at binde Bornholms natur bedre sammen – fra Hammerodde til Almindingen – som et fælles signaturprojekt.

– Der ligger foreløbig en skitse, hvor planen er at bevare landbrugsområder hist og her, men med sammenhængende naturområder imellem. Men som jeg har påpeget kan det godt være, at naturområdet nogle steder bliver mindre og komme til at slå nogle sving, siger formanden og understreger, at den grønne trepart stadig bygger på frivillighed fra de enkelte lodsejere.

Derfor skal der også laves nogle gode ordninger, som lodsejerne kan se sig selv i, mener han. For eksempel er der en ambition i Danmark om at plante 250.000 hektar skov.

– Jeg tror ikke, det er et realistisk scenarie, at marker omlægges til skov, uden jordejerne har lysten til det i forvejen. Og så er det måske det økonomiske incitament, som kan give det sidste skub. Men problemet er, at du forringer ejendomsværdien. Jorden bliver mindre værd med skov, og den kompensations man får, dækker kun selve plantningen. Så udfordringerne handler i bund og grund om økonomi, siger Lennart Westh.

Han foreslår en model med to spor, hvor landmænd enten kan sælge jorden til staten eller omlægge den til natur mod en fair kompensation. Det skal sikre, at økonomien ikke står i vejen for mere natur.

Tror på fremtiden

Ifølge Jacob Svendsen kan landmændene også spille en vigtig rolle i omlægningen fra landbrug til natur, fordi de ved, hvor det giver bedst mening.

– Landbruget er en vigtig brik i dette spil, fordi vi kan bidrage

med viden, idet vi som lodsejere, ofte er ejere igennem generationer, som kender vores jord og dermed ved, hvor det er rentabelt at dyrke, og hvor det kan være mere hensigtsmæssigt at lægge om til natur, siger Jacob Svendsen, der samtidig er optimistisk på landbrugets vegne.

– Set ud fra en økonomisk betragtning er landbruget inde i en god gænge, præget af højkonjunktur med gode afregningspriser på de animalske produkter, en god høst med lave omkostninger til for eksempel tørring, faldende renter og let stigende jordpriser, lyder det fra den bornholmske landmand, som blot kunne tænke sig at skulle bruge mindre tid på »nye regler og krav om øget dokumentation for det, vi laver«.

Lennart Westh understreger, at det også ligger i landbrugets egen interesse at passe på naturen, og at landmændene derfor gerne bidrager. Og kommer de i mål med arbejdet omkring den grønne trepart, er han optimistisk i forhold til fremtidens landbrug på Bornholm om 10-20 år:

– Lykkes det, vil det give os nogle gode vilkår. For jeg tror og forventer, at der i fremtiden bliver endnu mere behov for de fødevarer, vi producerer. Et scenarie er jo, at der om 15 år er jordarealer i Sydeuropa, som ikke længere kan dyrkes, siger han og tilføjer, at der i så fald kommer endnu mere pres på den jord, vi stadig kan dyrke.

– Og det skal vi forvalte på en god måde uden at drive rovdrift på naturen, siger Lennart Westh, som håber at fremtidens bornholmske landbrug ikke blot for styr på kvælstofs-udfordringerne, men også får styr CO₂-udledningen – en problematik, som han mener er overset i den nuværende debat.

– Jeg håber, vi har fået løst opgaven omkring biodiversitet, og at vi har fundet en løsning på kvælstofproblemet, så vi ikke har den samme klimabelastning. Debatten går ikke på CO₂-udledning lige i øjeblikket, men vi ved at en CO₂-afgift kommer om nogle år, siger han og slutter:

– Vi har en kæmpe opgave i forhold til klimaudfordringerne, som vi skal have løst. Og fra landbrugets side vil vi gerne være med til at tage vores del. Og hvis vi kan løfte vores ansvar, står det bornholmske landbrug stærkt i fremtiden.

■ AF JOAN ØHRSTRØM

Landmand Jacob Svendsen har solgt dele af sin jord til Naturfonden som led i den grønne trepart – og ser, ligesom formanden for Bornholms Landbrug & Fødevarer, Lennart Westh, store muligheder for, at landbruget kan gå forrest i den grønne omstilling.

SAMMEN GØR VI EN FORSKEL FOR BORNHOLMS ERHVERVSLIV

Karen Bladt, bestyrelsesformand for Bornholms Erhvervsråd

Christa Lodahl, Erhvervschef hos Business Center Bornholm

Business
Center
Bornholm
Erhvervsservice for BRK

BLIV MEDLEM

Ved aktivt at bidrage er du med til at sikre fortsat vækst og udvikling i erhvervslivet på øen.

Læs mere på:
www.businesscenterbornholm.dk/bliv-medlem

Reel byudvikling kræver ildsjæle og lokal opbakning

Der er noget godt i gære i Tejn, hvor der brygges kvalitetsøl – og meget mere.

For havnebyen har genopfundet sig selv efter fiskeriets nedtur, og nye virksomheder er blomstret op.

■ Tejn Havn var engang kendetegnet ved et mylder af fiskekuttere. I fiskeriets storhedstid var byen Bornholms tredjestørste industrihavn. Men mange spåede ikke havnebyen store chancer som erhvervsby, da fiskeriet pludselig forsvandt i løbet af 1990'erne, så den engang så driftige havneby blev forvandlet til en lidt sovende kystby, som for de færreste var et udflyttsmål. Men de seneste 10 år har Tejn vist tegn på en sand forvandling, så både eventyrlystne erhvervsdrivende og turister er vendt tilbage til den gamle fiskerby, som synes at have genopfundet sig selv. Den udvikling har seniorforsker Andreas Skriver Hansen fra Center for Regional- og Turismeforskning (CRT) fulgt fra sidelinjen, idet han er fra og bor på øen.

– Det, vi kan se, er, at turismen for alvor har etableret sig i Tejn med nyt oplevelsesindhold, siger Andreas Skriver Hansen og tilføjer, at turisterne også har fået flere grunde til at blive i Tejn. Ikke kun for at spise brød fra bager- og pizzariaet Brødre, der nærmest har fået kultstatus, men også for at spise på byens restauranter eller på Smedjen på havnen – en food hall med øl, mad og koncertaktiviteter i højsæsonen, hvor havnemiljøet nu udnyttes på en ny måde, fortæller han.

– De gamle fiskerikulisser er stadig til stede i form af havnen og dens gamle fiskeribygninger. De er ikke i funktion længere, men de lægger rammer og atmosfære til et turismeindhold og ikke mindst en historie omkring havnens udvikling og Østersøens tilknytning, som turisterne selvfølgelig binder sammen med de oplevelser, der er koblet på det, siger seniorforskeren og tilføjer, at Tejn Havn på den måde giver turisterne en historisk kulisse, der tiltaler mange.

Tejn på vækst

Succesen tilskriver han ikke mindst de mange lokale ildsjæle, der har transformeret havnen med nye initiativer, ligesom lokale borgere og foreningslivet har været med til at bære udviklingen frem. Men det har været en lang proces, påpeger Andreas Skriver Hansen, der ser Tejns udvikling som et godt eksempel for resten af øen. Dertil kommer vigtigheden i at huske på, at der er tale om en meget pladsspecifik udvikling, påpeger han.

– Tejn blev i mange år overset af turisterne i forhold til naboerne i Allinge-Sandvig og Gudhjem, der altid har været nogle af øens klassiske turistperler. Men Tejn er trods alt stadig en kystby, og det har mange fordele. Til sammenligning kræver det mere at få turister til byerne inde på øen, så det, der har kunnet lade sig gøre i Tejn, er ikke ensbetydende med, at det samme vil kunne lade sig gøre andre steder på øen. Man må arbejde med og ud fra de steder og lokale vilkår, der gør sig gældende.

Dertil kommer, at der også altid vil være forskel på personer og proces i sådan nogle forvandlinger af områder, forklarer Andreas Skriver Hansen, som vurderer, at vi i en tid har befundet os i en form for transitionsfase, når det gælder kombinationen af øens turismeudvikling og fremtidige byudvikling.

– Nogle bysamfund står, og har altid stået, lidt på egne ben. Det er de sædvanlige turistbyer – Allinge-Sandvig, Gudhjem, Svaneke, Snogebæk og Rønne delvist også. Byerne på Midt-bornholm har omvendt haft det mere vanskeligt sammenlignet med kystbyerne. Men det er muligvis ved at vende nu, ikke mindst takket være initiativer som »4-klover-klyngen« og arbejdet med den Grønne Bølge for år tilbage, fortæller han.

– Her har man for eksempel mulighed for at satse på natur- og friluftsoplevelser, som folk også finder attraktive. Ser man på disse initiativer, er jeg ret optimistisk med hensyn til de byer, som traditionelt har været udfordret. Hertil kommer nye turismeudviklingstanker og -planer for dele af Midtøen, siger Andreas Skriver Hansen, der peger på at der kan være en mulig interessant udvikling i gang i den forbindelse.

For når det gælder øens øvrige bysamfund, kan de med fordel

lade sig inspirere af Tejn samt også andre kystbyer på øen, hvor der er sket en byudvikling i stil med den i Tejn, mener han.

– Aarsdale er nok den mest klassiske at sammenligne med, også rent størrelsesmæssigt, men der er også Nexø, som er lidt større. Her er fortællingen den samme med, at det gamle fiskeri, som er afviklet, stadigvæk udgør en kulisse. Der er plads og arealer, hvor man har kunnet skabe nyt – bygninger og gamle infrastrukturer, som man har brugt igen på en anden måde ved at tænke anderledes og transformere indholdet til noget moderne og nutidigt. Det giver nogle nye perspektiver og muligheder.

Langsigtede perspektiver er nødvendige

Uanset beliggenhed peger han dog på én afgørende faktor, hvis man vil sikre en god byudvikling som i Tejn:

– Ildsjæle! Man skal have nogle folk, der tør og vil arbejde for udvikling af de lokale miljøer. Der skal være nogle, der tager teten og fører an, og som kan få ting til at manifestere sig. Og så skal det også være nogen, der har blik for at samarbejde på tværs og over flere niveauer – herunder kommunen.

Samtidig skal det være folk, der både har blik for økonomi og en form for realitetssans, mener forskeren, der også ser Tejns

udvikling som et eksempel på, at god udvikling godt kan tage lang tid.

– Det er vigtigt at have de langsigtede briller på, for en reel byudvikling finder ikke sted fra år til andet. Derfor skal man tænke i 5-10-årige perspektiver og planlægge derefter, siger forskeren og tilføjer, at en byudvikling først og fremmest også kræver opbakning fra lokalbefolkningen og beslutningstagerne, så dem med de gode idéer får mulighed og værktøjer til at føre dem ud i livet.

Kunder kom af sig selv

I Tejn er en af de lokale iværksættere, der har pustet liv i havnen med en god idé, Christian Skovdal Andersen, som sammen med sin kone står bag bryggeriet Penyllan.

– Min kone og jeg flyttede til Bornholm med en passion om at starte et bryggeri, hvor vi gerne ville fremstille øl ved atildgøre. Det var der ikke nogen andre, der gjorde i Danmark på det tidspunkt. Og på Bornholm var det muligt for små penge at etablere sig, siger Christian Skovdal Andersen, som også har nydt godt af de lokale planter, bær og frugter, som han bruger i fremstillingen af øllet, der ligger til vildgæring i trætonder på samme måde som vin.

Men bryggeriet Penyllan er i dag ikke kun et produktionssted, som det ellers var tiltænkt fra begyndelsen, da det åbnede i 2015.

– På det tidspunkt var Tejn ikke et sted, folk kom forbi, så det øl, vi bryggede, sendte vi primært til kunder i København. Men efterhånden kom der folk og bankede på ruden, husker bryggeren, der i begyndelsen bare satte et fadølsanlæg op til de mest interesserede. Senere kom der flere og flere, og han måtte bygge en bardisk af spånplader og paller. Nu havde han pludselig syv ølhaner til de tørstige kunder. Og coronakrisen året efter ramte bryggeriet heldigt, for det fik mange flere til at komme til Bornholm.

– Vi fik enormt mange besøgende. Hvor sæsonen normalt kun er juli måned, begyndte sæsonen pludselig i maj og varede ved frem til oktober, fordi folk tog i sommerhus og kunne arbejde hjemmefra. Om de fik arbejdet, ved jeg ikke, men de fik i hvert fald drukket nogle øl, siger bryggeren.

Knallerter og publejligheder

I 2019 begyndte han også at eksperimentere med ølsmagninger og rundvisninger og med rigtige åbningstider i stedet for bare at åbne, når folk kom tilfældigt.

“

Der ryger mange tusinde besøgende igennem vores butik og bar hvert år, og med de nye lokaler har vi mulighed for at udvide sæsonen

*Christian Skovdal Andersen,
bryggeriet Penyllan*

– Tejn var bestemt ikke et hipt sted, da vi kom dertil. Det var meget øde. Den daværende havnefoged havde godt set, at fiskeriet var en død sild i Tejn, og han var ked af, at havnen blot skulle sande til. Men nu har vi fundet en god udvikling her, siger Christian Skovdal Andersen, som i sommeren 2025 har kunnet udvide sit bryggeri i nye lokaler, blot 50 meter fra de gamle. Og nu kommer salget ikke længere kun fra københavnske restauranter, men også fra deres egen butik og bar på havnen.

– Der ryger mange tusinde besøgende igennem vores butik og bar hvert år, og med de nye lokaler har vi mulighed for at udvide sæsonen, både fordi der er mere aftensol, og fordi de nye lokaler er godt isolerede i modsætning til de gamle – det betyder, vi også kan lave nye tiltag uden for sæsonen, siger bryggeren, som glæder sig over det liv, som nu brummer fra deres forhenværende produktionslokaler.

For den 1. marts flyttede en lejer med firmaet Puch Maxi Tours ind på havnen, fortæller han, så man nu også kan leje en knallert fra stedet, og hvis man har drukket for mange øl til at køre på sådan en, er bryggeren nu sammen med en anden partner også ved at bygge ferielejligheder oven på pubben efter britisk forbillede.

– Det er der ikke andre, der gør i Danmark, men hvis det fungerer i Storbritannien, tænkte jeg, hvorfor skulle det så ikke kunne fungere her hos os, spørger bryggeren, der således også bidrager til Tejns byudvikling i opadgående retning – bogstaveligt talt.

■ AF JOAN ØHRSTRØM

FREMTIDENS BRANDSIKRING

AUTOMATISK BRANDSLUKNING TIL SKABE/KABINETTER

Beskyt dit kritiske udstyr med Exxfire – et avanceret og miljøvenligt brandslukningsanlæg, der er designet til at sikre mindre kabinetter, serverracks og tekniske installationer mod brand.

- Trykløs opbevaring – ingen risiko for gasudslip
- Lydsvag udledning – uden skader på følsomt udstyr
- Ingen vedligehold eller rengøring
- Systemet beskytter rum op til 36 m³

NYHED!

Kontakt: Lotek A/S - 70 13 52 00 - www.lotek.dk - info@lotek.dk

Wild Distillery vil være selvforsynende med bornholmske råvarer

Bornholm som brand har været en vigtig medfaktor i den eksplosive vækst gindestilleriet Wild Distillery har oplevet, siden de kom på markedet i 2019. Det fortæller ejer og ginproducent Henrik Nerst, som i dag har flyttet sin virksomhed og vilde visioner til større lokaler og omgivelser i Lobbæk.

På marker i Lobbæk står 400 enebærbuske på lange rækker. Ejeren af jorden med de stedsegrønne buske er ginnageren Henrik Nerst, som i påsken 2025 kunne byde folk indenfor i sine nye lokaler i Lobbæk – et nedlagt gartneri med dertilhørende jord, som nu er blevet hjem for hans virksomhed Wild Distillery Bornholm.

Planen er, at firmaet i fremtiden bliver selvforsynende med råvarer – i særdeleshed på enebær, for enebær er hovedingrediensen, når du skal producere gin, fortæller Henrik Nerst og forklarer at de kilo enebær de har tilladelse til at sanke i Ravnedalen ikke matcher deres nuværende produktionsniveau. – Så det er det, der er fordelene ved Lobbæk. Her har vi et nedlagt gartneri med adskillige hektar jord.

Tilbage i 2023 blev de første 400 enebærbuske sat i jorden og her i efteråret er endnu 400 buske kommet til, fortæller den bornholmske ginproducent, som ikke har ladet sig skræmme af folks advarsler om, at det at være enebæravl er så godt som en umulig mission, fordi buskene både vokser langsomt og kræver særlige jord- og miljøforhold.

Den umulige firkantede flaske

Men det er heller ikke første gang i sin virksomhedsrejse, at han er gået imod det, som tilsyneladende virker umuligt for andre.

– Da jeg gik i gang tilbage i 2018, valgte jeg en firkantet flaske, i modsætning til mange af mine kolleger som vælger en rund. Derudover ville jeg gerne have, at forsiden skulle være transparent og teksten udenpå var hævet, så man kunne mærke den, ligesom bagsiden også skulle fremstå med et billede, hvor farverne var flot repræsenteret. Det hele skulle fremstå lækkert. Men alle labels og etikettefirmaer, jeg talte med i Danmark, meldte blankt fra og sagde: ”Det kan man ikke lave. Det eksisterer ikke.”

I stedet blev han rådet til at vælge en rund flaske, som til gengæld kunne fremstilles som selvlysende, i neonfarver og med guld og glimmer, hvis det skulle være. Men Henrik Nerst opgav ikke sin idé.

– Jeg begyndte at tænke i alternativer og opsøgte Miccom Skilte og Design i Nexø, en tidligere samarbejdspartner. Da han så min firkantede flaske, afviste han i første omgang også projektet. Men da han netop havde været på en messe, hvor han blev præsenteret for en ny slags printer, som kunne printe på alt, ville han gerne give det et forsøg. Og lang historie kort låner vi sådan en printer, og så går vi i gang, siger Henrik Nerst, som på det tidspunkt allerede var køreklar i forhold til flaskens indhold, som han heller ikke går på kompromis med.

– Vores gin er kendetegnet ved den nordiske stil med en ren klar smag af enebær og citrusnoter og uden smag af grannåle. Og smager for øvrigt en gin af grannåle er det ikke fordi der er grannåle i, men fordi man gør det forkert, oplyser ginentusiasten.

Corona gav ordrer

Meget er dog sket for den bornholmske ginnager, siden han kastede sig ud i sit destilleringseventyr.

– Oprindeligt var planerne, at min kone og jeg skulle drosle ned. Vi har tidligere haft restauration og så fik vi en efternøler, og planen var, at jeg skulle gå og hyggedestillere lidt, besøge nogle kunder og sælge et par flasker her og der. Men så tog det ene det andet, fortæller han. – Jeg fik det første destilleringsapparat 2018, og går i gang

med at eksperimentere. Og da vi først kommer på markedet 28. august 2019, eksploderer vi hurtigt i vækst, trods det at corona kom kort tid efter, fortæller han.

– Vi lavede en webshop, og når folk købte en flaske gin, gav vi ganske gratis en flaske håndsprit, og det gik fuldstændig amok, vi bragede derudaf, husker Henrik Nerst, som snart havde fire ansatte, hvor nogle kun stod og pakkede webshop.

– Under corona kunne folk ikke rejse eller gå på restaurant, jamen så forkæler man sig selv på andre måder. Og det var helt klart det, der skete her – salget af vores produkter steg markant.

Udvider med cafédrift og selskaber

Ginproducenten betvivler heller ikke den betydning, Bornholm har haft for deres hurtige vækst.

– Bornholm har et godt navn, når man snakker fødevarer. Og det har haft medindflydelse på, at det er gået, så hurtigt som det har gjort og gør. Det har haft en rigtig positiv effekt. Det er der slet ingen tvivl om.

Siden er det gået stærkt med flere rundvisninger, deltagelse i messer og opskaleret produktion.

– I 2022 fik vi en 2000 liter pot. Det er den største, som Müller har lavet, og de er de førende på at lave destilleringsapparater.

Flytningen af produktionen fra Aakirkeby til Lobbæk er netop også sket for at vækste yderligere. Der er nu udover butik og showroom også gang i cafédrift, ligesom de har fået kapacitet til at tage imod selskaber. Og samtidig vokser kundekredsen fortsat.

– Bornholm er et marked for sig selv, hvor vi er alle mulige steder, så har vi en webshop og spiritusforhandlerne på den anden side, som er to markeder for sig selv. Derudover har vi hele private labelmarkedet, som igen er et marked for sig selv, der i dag bidrager med 40% af omsætningen, forklarer han.

– På et eller andet tidspunkt skal vi se på det internationale eksportmarked, men så længe vi ikke har mættet Danmark med vores produkter, er der ikke nogen grund til at bruge voldsomt meget energi på at eksportere. Lige nu er det kun mig, som sælger og kører rundt og besøger virksomhederne, men på sigt skal jeg bruge en distributør i Danmark.

Hvilke barrierer møder I og hvordan overkommer I dem?

– Udover hårdt arbejde synes jeg det værste, vi står med lige nu, er alt det bøv, der følger med det administrative og emballagedelen. Det er den største hurdle for os. Som iværksætter vil man helst bruge tid på at udvikle og sætte ting i værk – ikke på papirarbejde og bureaukrati. Det administrative arbejde er en byrde for erhvervslivet. Men der er ikke andet at gøre end at afsætte tid til det og få nogle medarbejdere til at kigge på det.

En byudvikling i Lobbæk

I øjeblikket er der seks ansatte på fuldtid, et par flexjobbere og et par freelancesælgere på den anden side af vandet. Og fremtiden tegner lys for firmaet, synes han:

– Jeg ser positivt på det. Nu er vi jo flyttet. Det har været første år, og vi er fuldstændig overraskede over, hvor mange der kommer til Lobbæk, siger Henrik Nerst, og fortæller, at de allerede har udvidet deres parkeringsområde af to omgange for at få plads til alle de biler, som nu ruller forbi dem i Lobbæk.

Wild Distillery og ejer Henrik Nerst har fået nye omgivelser i Lobbæk, hvor virksomheden fremover vil dyrke egne enebær og sigter mod at blive selvforsynende med bornholmske råvarer.

Han vurderer, at mange turister også gerne søger væk fra de traditionelle turiststeder på øen for at opleve noget andet. Og der kan Lobbæk være et frirum, som han siger. Men det er ikke kun fra turisterne, at Wild Distillery har oplevet opbakning til deres nye tilholdssted på øen. Også Lobbæks egne beboere oplever han er mere end tilfredse med deres initiativ.

– Lobbækboerne har taget sindssyg godt imod os. Det er virkelig rørende. De er glade og virker stolte, og fortæller fint og flot, at nu sker der endelig en udvikling efter 50 år. For tidligere

var her både tre slagterforretninger, to marskandisere, en bank mv. Men siden de drejede nøglen om, er det kun gået nedad, og endelig kommer der nogen, der laver noget udvikling i byen. Det har man virkelig bakket op om.

Så længe alle de bornholmske producenter er enige om at lave et høj kvalitetsprodukt, ser han i det hele taget heller ikke nogen store forhindringer for fødevarerbranchen på Bornholm, hvor han også er glad for at leve og drive virksomhed.

– Jeg kunne ikke forestille mig at bo andre steder. At drive

en producentvirksomhed på Bornholm betyder at varer er en dag længere om at nå frem, men det værner man sig til, siger den bornholmske ginproducent som ellers ikke ser nogle udfordringer i at være erhvervsdrivende på øen. Tværtimod.

– For jeg kan mærke på de butikker, vi er ude i, at det gør en forskel, fordi Bornholm som brand i al almindelighed har et navn, når vi snakker fødevarer. Folk forbinder Bornholm med høj kvalitet.

Din
digitalt førende og godt kørende

Revisor

DinRevisor

Kompetencer du kan regne med
dinrevisoraps.dk

Borgergade 3 3740 Svaneke Tlf. 56 49 60 32 W. dinrevisoraps.dk

Ejendomsadministration

Vi administrerer alle typer ejendomme og boligformer

Ring for en nærmere drøftelse, og få et fast tilbud på jeres administration

Vi er ansvarsforsikret og medlem af Ejendomsforeningen Danmark

BORNHOLMS FORVALTNING A/S

Møbelfabrikken, Gl. Rønnevej 17A · 3730 Nexø
Tlf. 5649 4173 · mail@bornholmsforvaltning.dk

HVAD VIL DU GERNE HAVE RÅD TIL?
Kvalitet - indsigt - indlevelse

RØNNE REVISION
Statsautoriseret Revisionsvirksomhed

St. Torvegade 12 · 3700 Rønne · Telefon 56 95 05 95
www.ronnerevision.dk

ADVOKATFIRMAET
BO HANSEN & MORTEN HARTELIIUS

Advokat Morten Hartelius

Snellemark 51, Rønne
advokat@adv-bohansen.dk
56 95 17 04
www.adv-bohansen.dk

Det handler om tryghed også for erhvervsvirksomheder

Dit lokale advokatkontor

Ret&Råd
ADVOKATER

Ret&Råd Bornholm v/Advokatfirmaet Paldan

Rønne St. Torv 11, 1. 56 91 11 40
Nexø Sdr. Hammer 2, 1. 56 49 11 40
bornholm@ret-raad.dk www.ret-raad.dk

Gør skrot til værdier!
Køb af jern & metal Afhentning

SKROTBIL
Digital ansøgning om skrotpræmie via borger.dk

– din miljøansvarlige samarbejdspartner

Bornholms Produkthandel ApS
www.bornholmsprodukthandel.dk
carsten@1129.dk

5695 1129

Åbent: Hverdage kl. 7.00 - 16.00
Lørdag lukket

– certificeret til miljørigtig skrotbehandling

FINANSIERING TIL NYE OG BESTÅENDE VIRKSOMHEDER PÅ BORNHOLM

Fonden yder lån til investeringer i maskiner, anlæg samt bygninger og kan også medfinansiere forretningsudvikling herunder produkt- og markedsudvikling, samt grøn omstilling og ejerskifte.

Fast lav rente, ingen kurstab eller stiftelsesprovision.

Læs mere på www.erhvervsfonden.dk

BORNHOLMS ERHVERVSFOND
Landemærket 26, Rønne, tlf. 21 64 52 81

Vejen mod en mere cirkulær økonomi for øens byggebranche

Det skal være slut med at kassere træ, mener islændingen Högni Stéfan, der med sin virksomhed Arctic Plank har bevist, at mulighederne er mange, når det handler om at genbruge træaffald. Nu vil han gentage sin bæredygtige succes på Bornholm.

■ Om blot ét år vil meget af det træ, vi smider på BOFA, og kan se ligge i bunker rundt om på øens byggepladser, ikke længere gå op i røg. I hvert fald hvis det står til islændingen Högni Stéfan, der er ejer og grundlægger af firmaet Arctic Plank på Island.

– Siden 2010 har jeg arbejdet målrettet med genbrugstræ som forretningside, og i dag har jeg opbygget den ekspertise, der skal til for at renovere og give nyt liv til brugte materialer, siger iværksætter og forretningsmand Högni Stéfan. – Af genanvendt træ har jeg skabt alt fra møbler og vægbelæklædning til interiørløsninger for hoteller og restauranter – samt parketgulve og materialer til terrasser og patioer.

Uden at vide det fik Högni Stéfan lagt kimen til sit bæredygtige træeventyr, da han tilbage i slut 90'erne arbejdede som tømrer i København.

– Sammen med mine daværende kolleger fjernede jeg gulve og paneler i adskillige lejligheder på Vesterbro, som egentlig blot skulle destrueres, siger han og tilføjer:

– Men da jeg en dag, så en kæmpe bunke træ, blive smidt ud, tænkte jeg: »Er det virkelig vores eneste idé? – bare at brænde det?« Og jeg kunne ikke få mig selv til at smide det væk. Så mine kolleger og jeg solgte en del af gulvplankerne, og resten – omkring 400 kvadratmeter – tog jeg med mig, da jeg flyttede tilbage til Island i 2000.

Vil redde træ – et stykke ad gangen

Det gulv ligger nu i en meget flot butik på Island, fortæller han.

– For da jeg vendte hjem, begyndte jeg at researche og tale med maskinproducenter og kom frem til, at vi kan gøre rigtig meget med denne type brugt træ, som vi har vænnet os til at kassere som affald. Jeg har altid elsket træ, og jeg bryder mig ikke om at se det blive smidt væk, siger Högni Stéfan, der har haft bjerge af gammelt træ at lege med.

– På Island smider vi hvert år omkring 94.000 kubikmeter træ ud. På Bornholm er tallet nok mellem 10.000 og 16.000. Mit mål er at redde ét stykke træ ad gangen. Hver gang vi genbruger træ, der ellers ville være blevet smidt ud, gør vi noget godt – både for os selv og for planeten.

Hvorfor ser du Bornholm som en attraktiv placering?

– Bornholm minder mig lidt om Island – det er jo også en ø. Jeg kan rigtig godt lide stedet, og folk er venlige. Øen har en god størrelse og ligger godt, og det er et super sted at starte noget op. Jeg tror, vi kan sætte gang i nogle spændende projekter her – og måske endda vise resten af Danmark, hvordan man kan arbejde med bæredygtighed og cirkulær økonomi – især når det gælder vores forbrug af træ, siger den islandske iværksætter, som blev sat i kontakt med BOFA af en ven i London.

Og det blev starten på hans nye iværksættereventyr på Bornholm.

– Da BOFA hørte om min virksomhed Arctic Plank blev de interesseret i et møde. Vi havde god kemi, og jeg blev inviteret til at deltage i Folkemødet i juni sammen med BOFA.

Under sit besøg fik han også god støtte fra Business center Bornholm (BCB).

– Gennem Jørn Pedersen fra BCB mødte jeg flere af de virksomheder, som er en del af værdikæden. Det styrkede min tro på, at jeg skulle gøre noget ved min idé om at genbruge træ på Bornholm, siger Högni Stéfan, der vil samle kasseret og overflodigt træ som det hidtil er blevet gjort på Island.

Men på Bornholm vil det primært være fra byggepladser og BOFA, fortæller iværksætteren, som allerede har trådt de første vigtige skridt i forhold til at etablere sig på øen.

– Vi er ved at sammensætte en liste over interessante samarbejdspartnere, som kan være med til at realisere åb-

ningen af en fabrik på Bornholm. Alt skal ske lokalt, og det skal være et bornholmsk produkt.

Hvilke produkter vil du producere på Bornholm?

– Vi kommer til at producere CLT (krydslamineret træ), limtræsbjælker, præfabrikerede vægelementer samt råmaterialer til vinduesproducenter, ligesom vi også vil producere materialer til paller. Under mit besøg på Bornholm i sommer blev det klart for mig, at der allerede er nogle producenter af paller på Bornholm. Frem for at konkurrere med dem, vil jeg hellere samarbejde med dem, så de kan videreudvikle deres produkt ved brug af genbrugstræ, fortæller Högni Stéfan, som mener at Bornholm er et oplagt sted at arbejde både cirkulært og med værdikæder.

Genbrug kan løse mange problemer

Högni Stéfan har allerede udset sig steder på øen til sin bæredygtige og bornholmske træfabrik.

– Jeg har besøgt 3-4 forskellige lokationer og har nu indsnævret det til to. Næste skridt er at finde investorer og få folk med ombord, siger islændingen, der regner med at være klar til produktion til næste år.

– Får jeg en idé, vil jeg gerne handle hurtigt på den og har ikke lyst til at overtænke den i årevis, siger den islandske iværksætter, som ser en lys fremtid for den type produkter, han vil udvikle og sælge.

– Genbrug af træ bliver en vigtig del af fremtidens byggeri. I hvert projekt forsøger vi at bidrage til en bedre verden, fordi vi mener, det er nødvendigt at beskytte vores økosystem i en tid præget af engangsdesign og masseproduktion.

Ved at renovere og genanvende træ, som ellers ville være brændt, kan vi ifølge Högni Stéfan være med til at løse mange af de udfordringer, vi står overfor.

– Byggebranchen er selvfølgelig et stort skib at vende, men vi har en god løsning på lang sigt. Jeg tror på, at vores vision kan gavne hele branchen. Vi kan åbne øjnene for alternative løsninger og hjælpe virksomheder med at tænke mere cirkulært – også økonomisk.

■ AF JOAN ØHRSTRØM

Den islandske iværksætter Högni Stéfan fra Arctic Plank vil genbruge træaffald og skabe nye produkter af brugt træ på Bornholm. Foto: Arctic Plank

Martin Kofoed
Ejendomsmægler

Steffen Lorentzen
Ejendomsmægler

Jesper O. Kofoed
Salg og vurdering

Tjek vores hjemmeside: www.reh.dk

Rønne: Store Torvegade 1

NYHED

Godt rummeligt butikslokale på 152m². Attraktivt beliggende i Rønnes gade ved Store Torv – Butikslokale med gode udstillingsvinduer og 2 indgangsdøre.

ERHVERV/UDLEJNING

Erhvervsareal: 160 m² Leje pr. år: 234.000 kr.
Boligareal: 273 m² Kontantpris: 5.998.000kr.
Grund: 438m² Leje pr. m² pr. år: 1.463 kr.
Forbrugsudgifter: 12.000 kr.
Depositem: 60.000 kr.

Rønne: Snellemark 16

Kombineret farretnings- og boligje-
ndom. Velholdt Facadestensmuret for-
retningssjendom med bolig på 1. sal - At-
traktivt beliggende på hovedstrøjt cen-
tralt i Rønne by.

ERHVERV/BOLIG

Erhvervsareal: 275m² Kontantpris: 4.975.000,-
Boligareal: 185m² Driftsudgifter: 27.209,-
Grund: 0 m² Leje pr. m² pr. år: 1.463 kr.
Opført/omb.: 1952

Rønne: Store Torvegade 96

Autoværksted - Garage med butik cen-
tralt i Rønne. Værksted 160m² - 70m²
(fælles) magasin/køkken med bademulig-
hed - Værksted med 2 lifte opvarmet
med nyere Genvækst kalorifer tilsluttet
fjernvarme.

ERHVERV/UDLEJNING

Etagereaal: 160 m² Leje pr. år: 117.600 kr.
Sekundært areal: 0 m² Leje pr. m² pr. år: 735 kr.
Udenomsareal: 700 m²
Byggeår: 1945 / 1986

Rønne: Lille Tværstræde 3

Erhvervslokale centralt i Rønne by. Cen-
tralt beliggende erhvervslokale med
mange anvendelsesmuligheder – god-
kendt til forarbejdning af fødevarer.

ERHVERV

Erhvervsareal: 319m² Kontantpris: 1.398.000,-
Grund: 243m² Driftsudgifter: 20.875
Opført: 1947

Nexo: Havnen 11

Nexo Madhus - velbeliggende restaura-
tionsbygning mod Nexo Havn. Veldrevet
grill-/pizzarestaurant med god indtje-
ning og stort potentiale.

ERHVERV

Erhvervsareal: 255 m² Kontantpris: 1.598.000,-
Grund: 255 m² Driftsudgifter: 19.982,-
Opført/omb.: 1925

Snogebæk: Hovedgade 5

NYHED

Restaurant "Den Lille Havfrue" kombi-
neret bolig og erhverv. Anerkendt og
veldrevet a la carte - og selskabsrestau-
rant i hjertet af Snogebæk.

ERHVERV/BOLIG

Etagereaal: 475 m² Byggeår: 1978 / 1997
Boligareal: 273 m² Kontantpris: 5.998.000kr.
Erhvervsareal: 202 m² Driftudgifter: 38.337 kr.
Grundareal: 2.700 m²

Gudhjem: Brøddegade 34

NYHED

Madsensgård under udstykning. Særde-
les attraktiv erhvervslejlighed inde-
holdende butik og vognport/gårdareal -
beliggende på hovedstrøget med gen-
nem Gudhjem by mod havnen.

ERHVERV

Etagereaal: 152 m² Byggeår: 1877
Boligareal: 152 m² Kontantpris: 2.200.000
Erhvervsareal: 0 m² Driftudgifter: 30.789v
Grundareal: 890 m²

Rønne: Sankt Mortens Gade 5

Minde butik centralt i Rønne by. Forret-
ningssjendom med mulighed for bolig på
1. sal – Attraktivt beliggende centralt i
Rønne.

ERHVERV

Etagereaal: 120 m² Kontantpris: 798.000 kr.
Erhvervsareal: 120 m² Driftudgifter: 20.515 kr.
Grundareal: 129 m²
Byggeår: 1897

Svaneke: Postgade 3B

Forretnings-/erhvervsjeendom belig-
gende på hovedstrøget mellem Torvet
og havnemiljøet. Ideel som butikslokale
med mulighed for salg af tøj, smykker,
souvenirs, galleri m.v. - 1.sal med toilet og
håndvask.

ERHVERV

Erhvervsareal: 151 m² Kontantpris: 2.475.000
Grund: 284 m² Driftsudgifter: + moms
Opført/omb.: 1846 Driftsudgifter: 19.235

Nexo: Brogade 12

Kombineret bolig - og erhvervsjeendom
centralt i Nexø By. Rummelig boligenhed
i 2 plan med tilhørende erhvervslokale
til butik/café.

ERHVERV/BOLIG

Erhvervsareal: 374m² Kontantpris: 1.498.000,-
Boligareal: 206m² Driftsudgifter: 30.103
Grund: 1.092m²
Opført/omb.: 1880/1984

Rønne: Stålegade 8

NYHED

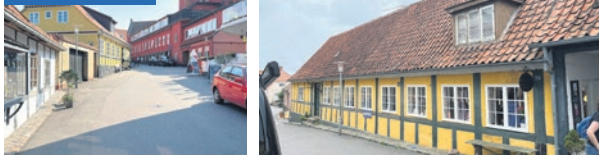
Charmierende byhus med tilhørende ud-
husbygning DEPOTET og lukket gårds-
plads – Attraktivt beliggende centralt i
Rønne by.

ERHVERV/BOLIG

Boligareal: 172 m² Antal plan: 2
Erhvervsareal: 143 m² Byggeår: 1907
Kølderareal: 19 m² Pris: 3.675.000
Grundareal: 21 m²
Værelser / stuer: 6 / 1

Gudhjem: Brøddegade 34

NYHED

Madsensgård under udstykning - velbe-
liggende erhvervslejlighed på "Strø-
get" i Gudhjem. Særlies attraktiv er-
hvervslejlighed indeholdende 2 bu-
tiksenheder og 1 boliglejl med bo-
pælspligt.

ERHVERV/BOLIG

Etagereaal: 255 m² Grundareal: 890 m²
Boligareal: 165 m² Byggeår: 1877
Erhvervsareal: 90 m² Kontantpris: 1.500.000
Sekundært areal: 0 m² Driftudgifter: 18.301

Rønne: Snellemark 36

Centralt beliggende Investeringssjendom/
erhvervslokale i Rønne by. Velbeliggende
forretningslokale med 12 udstillingsvin-
duer til Rønnes hovedstrøjt i Snellemark
og Store Torv.

ERHVERV

Erhvervsareal: 346m² Kontantpris: 4.498.000,-
Sekundært areal: 67m² Driftsudgifter: 36.000
Grund: 605m² Startforretning: 8,78%
Opført/omb.: 1981/1995

Aakirkeby: Eskildsgade 10

Kombineret erhverv og bolig. Velbelig-
gende erhvervslokaler med godt butik-
lokale og tilhørende lager-/produktions-
lokaler samt god privat beboelse. Kontor-
værksted, lager og personalefaciliteter
er udlejet pt. på en 2-årig kontrakt.

ERHVERV/BOLIG

Erhvervsareal: 541 m² Kontantpris: 1.698.000
Boligareal: 190 m² Driftsudgifter: 33.151
Grund: 2.309 m² Lejeindtægter: 276.000
Opført/omb.: 1890/1979 Energimærke:

Snogebæk: Tangvej 16

UDSTYKNING

Naturskønt beliggende mellem Snoge-
bæk og Dueodde. Pt. udlagt som land-
brugsjord, men placering giver forhå-
ning om fremtidig inddragelse i det po-
puliære sommerhusområde. Jorden er pt
bortforpagtet på 1 års kontrakt.

LANDBRUGSJD

Grundareal: 100.000 m²
Kontantpris: 1.975.000

TIL SALG

BORNHOLMS
ERHVERVSMÆGLER
5695 6886

Ejendomsmægler

Søndergade 6 · 3700 Rønne

RØNNE EJENDOMSHANDEL

5695 6886

TIL SALG

RØNNE
EJENDOMSHANDEL
5695 6886
ØDEKKENDE

ÅBNINGSTIDER: Mandag-torsdag kl. 10.00-17.00 · Fredag kl. 10.00-16.00 · Lørdag og søndag efter aftale

Vi skal holde gang i hjulene med international arbejdskraft

Det bornholmske erhvervsliv buldrer derudad. Det betyder et øget behov for hænder på øens arbejdspladser. Med en befolkning, som bliver ældre og ældre, er det derfor ekstra nødvendigt, at vi lykkes med at tiltrække udenlandsk arbejdskraft.

■ Manglen på hænder i erhvervslivet er ikke kun en udfordring i resten af landet, men også på Bornholm. Alene i 2024 var 2375 af øens lønmodtagere udenlandske statsborgere mod bare 1025 for ti år siden. Holder vi dette op imod en nuværende arbejdsstyrke på omkring 18.500, giver det sig selv, at det ville være svært for det bornholmske erhvervsliv at klare sig uden udenlandsk arbejdskraft, forklarer arbejdsmarkedschef Allan Westh, som også ser en positiv side af den nuværende arbejdsmarkedssituation.

– Når vi mangler arbejdskraft på øen, skyldes det, at der er godt gang i hjulene. I de fleste brancher på Bornholm går det rigtig godt. Det betyder også, at ledigheden på øen er nede på 1,7 procent, hvilket er betydeligt under landsgennemsnittet, ligesom tallet ligger under den forventede ledighedsprocent, som Bornholm skulle ligge på.

Den lave ledighed skyldes altså dels et højt aktivitetsniveau i det bornholmske erhvervsliv, men det skyldes også demografien, påpeger Allan Westh.

– Der er en skæv befolkningssammensætning på øen, hvor de årgange, der forlader arbejdsmarkedet, ligger på omkring 650, mens de årgange, som nu kommer ind, ligger på 450, så allerede der er der en udfordring. Baggrunden er således til dels positiv, men hænger også sammen med demografien.

Den udvikling kommer ifølge arbejdsmarkedschefen til at fortsætte.

– Situationen er jo ikke den, at der er sket en markant ændring i antallet af tilflyttere, eller at det strømmer til med børn, som kan være med til at ændre på befolkningssammensætningen. Selvom mange tilflyttere er børnefamilier, er det slet ikke nok til at udligne den skævvridning, der er demografisk, siger han og tilføjer:

– Vi er derfor ret afhængige af, at der er tilflyttere, både fra resten af Danmark, men i særdeleshed også fra udlandet. For rigtig mange kommuner står i samme situation som Bornholm. Derfor er udenlandsk arbejdskraft utrolig vigtig, fastslår han.

Virksomheder søger for boliger

Når man vil hente arbejdskraft til øen, er det vigtigt, at både virksomhederne og kommunen tænker holistisk, mener han.

– Flytter man hertil som familie, er det for eksempel vigtigt, at der er job til begge parter i familien. Drejer det sig derimod

om en sæsonarbejdsplads, så er man knap så afhængig af det, så handler det mere om de praktiske forhold, hvordan kan man sikre dem et sted at bo, som både er billigt og tæt på arbejdspladsen. Og er der tale om korttidsarbejdskraft, er det i høj grad virksomhederne selv, der skal overveje, hvordan de kan understøtte, at der er boliger til rådighed, siger han.

Det gør mange allerede også. Det gælder for eksempel restaurationsgruppen i Svaneke, som har egne boliger til rådighed, mens andre er gået sammen på tværs, hvis de ikke som virksomhed er store nok til at anskaffe egne boligmuligheder. Boliger er i det hele taget fuldstændig afgørende, når det handler om at tiltrække udenlandsk arbejdskraft, mener han.

– Kommer man og kun skal arbejde tre-fire måneder, så har man ikke selv mulighed for at finde en bolig at bo i, og så er det afgørende, at virksomhederne selv er fremme i skoene. Handler det om faste jobs, er det ligeledes vigtigt, at der er boliger at finde på øen, som er tilpas attraktive, så man har lyst til at bo der med en familie. Derfor er boligudviklingen helt central i forhold til det her, siger Allan Westh, der glæder sig over, at der er en del boliger på vej inden for den næste årrække, og hvor kommunen vil prioritere bolig/job-ordninger i forbindelse med opførelsen af almene udlejningsboliger. Dette betyder, at tilflyttere med job kan få fortrinsadgang til lejeboliger.

Skaber netværk for nyankomne

Men i forhold til at tiltrække international arbejdskraft er der

også områder, hvor kommune og Tilflytterservice gør en forskel, fortæller Allan Westh.

– Hos Tilflytterservice gør man netop en aktiv indsats for at få folk til øen og informere dem om de muligheder, der er her, ligesom borgerservice står parat til at vejlede tilflyttere omkring alle de praktiske ting, når man for eksempel skal oprettes i skat eller have sine børn skrevet op i skole og daginstitution.

Og fra kommunens side ydes der også en målrettet indsats, oplyser arbejdsmarkedschefen.

– Ved at invitere de lønmodtagere, som kommer udefra, ind til nogle arrangementer, hvor de har mulighed for at mødes på tværs, forsøger vi at understøtte netværket mellem de nytilkomne og har allerede haft flere velkomstarrangementer for alle, der flytter til Bornholm, siger Allan Westh, der også fra politisk side ser et øget fokus på at imødekomme arbejdskraften udefra.

I den foregående valgperiode havde vi et flygtningeråd. I denne valgperiode har vi haft et råd for internationale bornholmere, og det er netop for at omfavne, at der er flere udlændinge, der vælger at bosætte sig på øen og give dem en mulighed for at komme i dialog med politikerne på Bornholm, så de kan berette om de muligheder og udfordringer, de møder.

Det er ifølge arbejdsmarkedschefen stort set alle brancher på Bornholm, der anvender udenlandsk arbejdskraft.

Hvor behovet for arbejdskraft for få år siden primært var inden for de mere ufaglærte områder, ser vi i dag i langt højere grad, at det også er inden for faglært og især akademiske arbejdsområder, som det allerede er tilfældet inden for den offentlige sundhed, hvor en del af sundhedspersonalet – både læger og sygeplejersker – har udenlandsk baggrund.

Anbefalinger fra tilflyttere sælger bedst

Men der er stadig potentiale for at få endnu mere udenlandsk arbejdskraft til øen.

– Vi skal være endnu mere opsøgende i det EU-netværk, vi er med i, og være til stede og synlige, når der bliver holdt arrangementer i det regi, siger han og fortsætter:

– Derudover handler det også om at bygge videre på det, som især har været drivkraften indtil nu – nemlig når tilflyttere deler positive fortællinger om deres liv på Bornholm med deres netværk.

Det har vi forsøgt at benytte os lidt af ved at understøtte, at de internationale tilflyttere netop kan mødes på tværs, for på den måde også at få dem til at promovere Bornholm til de lande eller områder, de kommer fra, siger Allan Westh, der også vurderer, at den positive stigning i udefrakommende hænder netop skyldes, at udenlandske medarbejdere anbefaler øen til deres bekendte.

Opgaven hos Tilflytterservice og kommunen nu og fremover ligger i at systematisere indsatsen og løbende evaluere, om vi kan blive endnu bedre til at række ud. For ét er at kende en fra Tyskland på Bornholm. Noget andet er at rykke hele familien til en fremmed ø i Østersøen og skulle etablere sig på ny. Her er der for eksempel behov for at komme i kontakt med vores Tilflytterservice for at få brikkerne til at falde på plads og komme godt i gang med sit liv på Bornholm.

Hvordan ser fremtiden ud på arbejdsmarkedet om 10 år?

– Det, der er relativt sikkert, er det demografiske billede, som betyder, at hvis vi skal opretholde samme type arbejdsmarked, som vi har i dag, kræver det, at vi har haft succes med at tiltrække endnu flere udefra. For ellers kommer vi til at se ind i – om ikke stagnation – så i hvert fald at nogle brancher drosler ned eller fravælger Bornholm. Derfor er det helt afgørende for Bornholms videre udvikling, at vi om ti år kan kigge tilbage og sige, at vi rent faktisk havde succes med at fortsætte den udvikling i forhold til udenlandsk arbejdskraft, siger Allan Westh, som trods alt er optimistisk stemt i forhold til fremtidens bornholmske arbejdsmarked.

– Jeg synes, det er gået godt indtil nu. Når vi ser på udviklingen de sidste 10 år, er det gået fornuftigt, og når vi især kigger

Arbejdsmarkedschef Allan West understreger, at udenlandsk arbejdskraft er afgørende for Bornholms fortsatte vækst og for at sikre arbejdskraft til øens virksomheder i fremtiden.

på de sidste to-tre år, har udviklingen vist, at det i højere grad også er lykkedes at få faglærte og akademikere til øen.

– Men det kræver også, at vi som samfund omfavner det, og jeg håber, vi om ti år også har en folkeskole, som kan tilbyde undervisning på engelsk, for det tror jeg bliver helt afgørende, hvis man skal kunne opretholde den internationale arbejdskraft, som vi har behov for, lyder det fra arbejdsmarkedschefen.

December er højsæson for synlighed – og vi fejrer det med julepriser på tidende.dk

Vær synlig, når bornholmerne leder efter julegaver, oplevelser og inspiration.

Book inden 25. november – og få 50% ekstra eksponering oveni!

Bornholms Tidende 🎅
Sammen om Bornholm

■ International arbejdskraft på Bornholm

- I 2024 var 2375 af alle lønmodtagere på Bornholm udenlandske statsborgere.
- I 2024 fik Tilflytterservice 169 henvendelser fra internationale tilflyttere og hvis den nuværende internationale interesse fortsætter, forventes det tal at vokse til 180 henvendelser i 2025.
- De største udfordringer for internationale tilflyttere er typisk bolig, jobmatch, sprog og praktiske forhold (MitID, bankkonto, integration mm.)
- 408 internationale kandidater står aktuelt i Tilflytterservices pipeline – altså på listen over potentielle tilflyttere, der er klar til at flytte, når/hvis job, bolig og øvrige udfordringer falder på plads.

- Smedearbejde
- Montage
- Industriservice

TLF 28 73 81 68
post@aksmed.dk - www.aksmed.dk

DS/EN 1090-1 og ISO 3834-2 certificeret

DIN LOKALE VVS-SPECIALIST I NEXØ

HURTIG, EFFEKTIV OG PROFESSIONEL SERVICE

FJERNVARME

Vi sørger for korrekt installation og tilslutning, så du får fuldt udbytte af fjernvarmen fra dag ét.

VARMEPUMPER

Vi rådgiver dig om den rette varmepumpe og står for hele installationen - så du kan spare energi og penge.

VENTILATION

Få et sundt og behageligt indeklima med professionel ventilationsløsning, tilpasset din bolig eller virksomhed.

Stenbrudsvej 35, Nexø, 61 65 37 30, kontakt@nexovvs.dk

Snakken går på havnen:

"TIDENDE ER SMÆKFULD AF ANNONCER"

Kontakt cf@tidende.dk

Få et godt tilbud på en rigtig tilbudsavis

Bornholms Tidende
Sammen om Bornholm

Vi har også visioner. De handler om drift, tillid og samarbejde

Hos JF skabes fremtiden i et tæt samarbejde med vores kunder

Vores vision er at være vores kunders IT-partner, der altid er til at få fat i, der tager ansvar og følger op, og en partner, der lægger en plan, **før** tingene går galt, og løser dem, hvis uheldet er ude.

Vi sikrer bl.a.:

- **Backup og sikkerhed:** Automatisk backup, overvågning og beskyttelse af data.
- **Support og rådgivning:** Daglig driftshjælp og sparring om IT-løsninger.
- **Servere, netværk og cloud:** Drift og opsætning af stabile IT-miljøer – lokalt og i skyen.

Vi har været med på Bornholm siden 1981 og ser frem til endnu et år med godt samarbejde, stabil drift og IT-løsninger, der gør en forskel.

JF Data Service

Rønne · Falster · Farum · Håndværkervej 2, 3700 Rønne · Tlf.: 56 95 26 48 · Mail: info@jf-data.com · Web: jf-data.com